

VIZUÁLIS KULTÚRA

2024/1

1. MŰVÉSZET ÉS ÉLET / 2. KÖRNYEZETKULTÚRA ÉS DESIGNKULTÚRA
3. VIZUÁLIS MÉDIA / 4. MÚZEUMI TANULÁS / 7. PEDAGÓGUS ÉLETPÁLYA

 MŰVÉSZET ÉS ÉLET	Mészáros Tímea és Nagy Csilla: Közösségépítés és az alkotás szabadsága <i>Közösségi művészet a pedagógusképzésben</i>	3
	Pók Tímea: Blossom Project – Virágzás Projekt <i>A Kőbányai Szent László Gimnázium diákjai a 2022-es 15. kasseli Documentán</i>	7
 KÖRNYEZETKULTÚRA ÉS DESIGN KULTÚRA	Borsos Levente és Szilágyi-Nagy Anna: Az alkotás szerepe a lakókörnyezetben szerzett tapasztalatok elmélyítésében <i>Az Ezüsthíd mesealapú örökségközvetítő módszer bemutatása</i>	23
 VIZUÁLIS MÉDIA	Szilágyi-Nagy Anna, Jákli Eszter, Mihály Regina: A készítés szerepe és formái a gyermekközösségekkel történő közösségi tervezésben <i>Szondacsomagok, eszközkészletek és prototípusok az Alakítsd az iskolád Veszprém! projektben</i>	29
 MÚZEUMI TANULÁS	Albrecht Zsófia és Király Zsuzsanna: Történelem, irodalom, művészet: integratív múzeumpedagógiai program <i>Beszámoló az „Összefüggések és párhuzamok a képzőművészet tükrében – a 19. századi magyar irodalom és történelem tanításának újszerű lehetőségei” című, a Magyar Nemzeti Galériában megvalósult pedagógus-továbbképzésről</i>	37
	Teleki Kitty és Domonkos Katalin: Hogyan lett az ember? Animációs mesefilm készítése alsó tagozaton	42
 PEDAGÓGUS ÉLETPÁLYA	Tomcsányi Sára és Balogh Ábel: Lépcsőszeminárium a színpalak építése közben és a kulisszák mögül <i>Beszámoló a Lépcsőszeminárium első gyakornoki programjáról</i>	49

Közösségépítés és az alkotás szabadsága

Közösségi művészet a pedagógusképzésben

Mészáros Tímea, Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

Nagy Csilla, Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

A Magyar Etimológiai Szótár szerint a totem kifejezéssel a természeti népek olyan állatot jelöltek, melyet a törzs őseinek tekintettek, s ezért kultikus tiszteletben részesítették. Ezen túl olyan tárgyat is jelöl, amely egy család, törzs, nemzetség vagy klán jelképeként szolgál, utalva a származásra. A totem szimbólumként működik, és válhat közösségi jelképpé az eredeti megjelenésétől távolabbi, átvittebb értelemben is.

A komáromi Selye János Egyetem Tanárképző Karán 2022 novembere és decembere során került sor az *Egyetemi Totem* elnevezésű projekt megvalósítására. Ennek keretében a kar hallgatói a közösségi alkotásba bekapcsolódva ismerkedhettek meg különböző kerámia technikákkal, miközben elkészítették a *totem* egy-egy elemét. A projekt célja a legelemibb technikák elsajátításán túl a közösségépítés volt.

A *community art*, azaz a közösségi művészet fogalmát az angolszász nyelvterületen, majd pedig Nyugat-Európa nagy részén az 1960-as évektől elterjedt alkotómódszer általános megnevezéseként használják. Lényege, hogy az adott közösségek számára készülő vizuális művészeti munkák

megbízott alkotója a mű tervezésébe, ill. esetenként a kivitelezésébe is bevonja az adott közösségek tagjait, azok képességei és részvételi hajlandósága függvényében.

Hisszük, hogy ma különösen nagy szükség van a közösségépítésre, olyan tevékenységekre, melyek hidat építenek a kisebb és nagyobb közösségek tagjai között; hogy megtanuljanak együtt gondolkodni, és a közös tevékenység, az együtt töltött idő egyé kovácsolhassa őket, és különösen, hogy közösen könnyebben tudjanak megbirkózni a felmerülő nehézségekkel és az összeadódó energiával képesek legyenek tovább fejlődni.

Egyetemi Totem c. projektünk a legelemibb kerámiatechnikák elsajátításán túl épp ezért a közösségépítést tűzte ki célul. Az oszlopokon 2022 novemberében – egy hónapon át – több mint 50 fő dolgozott. Ez azt jelenti, hogy összesen több mint 100 órát áldoztak arra, hogy a közös alkotás megszülethessen. A ráfordított idő természetesen nem áldozathozatalként értendő, hanem abban a nemes értelemben, amikor a közösség sikeréért – jelen esetben az egyetemünk pedagógusképző

1. kép. Műhelymunka, 2022

közösségét is szimbolizáló totem elkészítésére – saját időnk, energiáinkat használjuk fel. Ez a folyamat természetes és elengedhetetlen része az alkotómunkának.

A projekt legizgalmasabb része volt, mikor egy-egy kerámia elemen egyszerre két-három hallgató is dolgozott. Mivel a szobrot alkotó agyag rendkívül képlékeny, bármelyik pillanatban előállhatott olyan helyzet, amire gyorsan és együtt kellett reagálni, hogy az elem stabil maradjon. Ez a kooperáció pedig minden egyes elkészült „gyűrű” esetében deklaráltan fontos volt ahhoz, hogy végül összeállhassanak a teljes oszlopok.

A résztvevőknek meg kellett tanulniuk feltétel nélkül bízni a másik alkotó „rendszerében”. Vajon az alkotó maga a rendszere? Hogy ezt megtehesse, talán fel kell adniuk magukból egy darabot, az egót háttérbe szorítani, mások világára is koncentrálni. Egybeolvasztani sajátjukéval úgy, hogy nélkülözi a már kiépített alkotói rutinjukat. A projektben szereplő munkák olyan üzenetek, amelyeket meg kellett tanulni értelmezni és befejezni. Az alkotói folyamat során a közösen készített elemekből le tudtak szűrni egyfajta elemi konzekvenciát: ami működik és jól működik együtt, az marad. Ami látványosan inkoherens, azzal is kezdeni kell „valamit”. Sőt, néha a „hiba” többet árul el magáról a rendszerről. A közös alkotás során áthatóvá, tapinthatóvá tették, hogy az írott és beszélt nyelven felülemelkedve a képzőművészeti szerkezet maga válik a megkerülhetetlen narratívává. Az oszlopokat alkotó kerámiagyűrűk szabadon elforgathatók, a későbbiekben lehetőséget teremtve a továbbgondolásra, befejezés helyett újabb játékot indítva.

A projektben résztvevők megtapasztalták, hogy ha van közös cél, mindenki szívesebben dolgozik a saját, kisebb léptékűnek tűnő feladatán. Megélhetővé vált, hogy ezen elv alapján nincsenek „kis” feladatok. Az oszlopok motívumrendszere a sokszínű közösséget hivatott képviselni, melynek minden tagja külön szerepet kap a közös egészben, ugyanúgy, ahogy az egyes szegmensek a kerámia domborműben.

A SJE Tanárképző Karán zajló vizuális nevelés és alkotó-műhely órák fontos feladata a közösségben való gondolkodás megerősítése, a hallgatók alkotói helyzetbe hozása. A résztvevők a különböző kerámia technikákkal való ismerkedésen túl olyan elemi-analóg színes képalkotó eljárásokat próbálhatnak ki, ahol az együttes munkálkodás mellett a másik kulcsszó a játék, ill. a játékoság. Miért olyan fontos ez? Pedagógiai tanulmányaink során sokszor halljuk, hogy a játék a nevelés egyik kiváló eszköze. Segítségével hatni tudunk a környezetünkre, a minket körülvevő világra, és közben változást idézünk elő a valóságban. A játék önként vállalt, önmagáért való, energetizáló, jelen van az ember egész életében, számtalan változatában fordul elő, az egyes életkorokban betöltött szerepe azonban eltérő. A gyermeknél a játék élettevékenység, mely által fejlődik személyisége. A játék módja, szintje, tartalma viszont idővel megváltozik. Mire gyermekből felnőttek leszünk, a játék már más szerepet tölt be az életünkben, és ennek megfelelően formái is átalakulnak.

Bár hangzásuk hasonló, különítsük el a két fogalmat. A játék tevékenység, a játékoság pedig magatartási forma, alapelv. Segítségével játszva, játékosan tanulunk, együtt, egymástól. Ilyen értelemben foglalkozásainkon a játékoság azt jelenti, hogy könnyed, finom, kíváncsi energiával nyúlunk a festékekhez, a papírhoz és éljük meg az alkotást. Mégpedig együtt, sosem egymástól elszigetelt alkotói magányban. Nem ragadtunk bele egy-egy helyzetbe, hanem továbbléptünk, és arra figyeltünk, mit hozhatunk ki belőle, ha már létrehoztuk. Lazán, mintha nem lenne tétje. Megtanultuk, hogy mindig van folytatás, mindig van hova tovább lépni. Minden, ami megállásra készlet, csupán feltételezés, félelmeink a következményektől – mi lesz, ha nem sikerül? –, vagy ragaszkodásunk valamihez, amit nem akarunk, hogy változzon. Az együttalkotás során azonban megtapasztalhatjuk, hogy előzetes terveinktől eltérően legtöbbször egészen máshogy alakul a folyamat, miközben az adott mű megszületik. Átéltethetjük, megélhetjük, hogy a színekkel, formákkal, anyagokkal való játék egyáltalán nem csak a gyerekeknek való.

2. kép. Az agyaghengerek dekorálása, 2022

3. kép. Domborművel dekorált henger elem, 2022

Az agyag a plasztikai feladatok egyik kedvelt és nélkülözhetetlen alapanyaga. Természetes anyag lévén illeszkedik a mai kor követelményeihez az oktatási rendszeren belül is, ahol a fenntarthatóság és a környezetbarát módszerek és megoldások fontos szempontként szerepelnek. Jellemző tekintve olyan víztartalmú agyagszilikát, amely földpát vagy földpátot tartalmazó kőzetek mállásakor keletkezik. A talaj legfinomabb részecskéit alkotó ásványi anyag, amely vízzel érintkezve megduzzad és ragadóssá válik. Ha egy agyagból készült tárgy száradás után magas hőfokon (kb. 1000 °C-on) kiégetésre kerül, szerkezete megváltozik és kerámiává alakul, amely teljesen új tulajdonságokkal bír. Az agyag sokoldalúan felhasználható, többek között kerámia építőanyagok, csempék, edények, díszek, szobrok készíthetők belőle különféle megmunkálási eljárások révén.

Az agyag egyik fontos tulajdonsága, hogy képlékeny, így könnyen formálható – már az ősember is ismerte és használta. Az első kerámiatárgyak ember- és állatfigurák voltak, a mindennapi életben pedig fokozatosan központi szerepet kaptak a különböző edények, melyben az összegyűjtött és megtermelt magvakat, növényeket tárolták. Ezek az egyik legalapvetőbb technikával, az ún. felrakással készültek.

A workshop alkalmával mi is egy ilyen ősi megmunkálási módszert alkalmaztunk. A hallgatók agyagból sodort

4. kép. A kemencéből kikerült mázas elemek, 2022

hurkákból építették fel a henger alakú elemeket. A korong feltalálása előtt az ősember is így készítette edényeit. A munkafolyamathoz csak minimális számú eszköz szükséges: deszka a sodráshoz és egy forgatható, kör alakú állvány, amely megkönnyíti a felrakást. Az állványra kartonból erősítettünk alátétet, amelyre kirajzoltuk a henger kör alapját és mellyel egyúttal meghatároztuk a falvastagságot. Mivel tudtuk, hogy a hengerek viszonylag nehezek lesznek, így számolnunk kellett azzal is, hogy az egymásra építéskor megtartsák saját súlyukat, illetve a rájuk nehezedő terhet.

5. kép. A totem oszlopai közelről, 2022

A hallgatók többsége könnyen vette az akadályokat, nem jelentett gondot sem az egyenletes vastagságú sodrás, sem a hurkák egymásba építése. Annál nagyobb kihívás volt az egyenletes falvastagság, ill. a henger átmérőjének megtartása.

Miután a hengerek elkészültek és kicsit megszikkadtak, következett azok dekorálása. Ehhez különböző fa- és fémeszközöket használtunk, de voltak, akik domborművekkel is díszítették az egyes elemeket. Itt érvényesült igazán az alkotás szabadsága – az oktatók csak az eszközöket és a technikai tudnivalót biztosították, a hallgatók saját elképzeléseik alapján dekorálhatták a felületet.

Miután az agyaghengerek kiszáradtak, sor került az első égetésre a 1000 °C-ra felfűtött kemencében. Ez folyamat az ún. zsongálás, és csak ez után következhet a tárgyak mázazása. A projekt során folyékony formában kapható mázakat használtunk, mert rendkívül könnyen kezelhetők, ecsettel jól kenhetők. A hallgatók itt is saját elképzeléseik szerint alkalmazhatták a színeket a hengerek felületén. Egy újabb égetéssel az elemek elnyerték végső formájukat és színüket.

Az itt leírt folyamatok rendkívül időigényesek, nem véletlen, hogy a produktum több fázis eredményeként készült el. A hallgatók a több héten át tartó projekt alkalmával megtapasztalhatták minden egyes szakasz munkafolyamatának kihívásait. Számos technikai fogást sajátítottak el tapasztalati tanulás révén. Egy ilyen hosszútávú folyamatnál ki kell emelni a munkamorált is, hiszen a hetekig tartó műveleteknél elengedhetetlen a kitartás, az állhatatosság, az érdeklődés fenntartása és a türelem. Az elkészült szobrok végül úgy működhetnek a közösség szimbólumaként, hogy minden egyes elemük magán hordozza az alkotók egyedi és nélkülözhetetlen kézjegyét.

A közösségi alkotásban hozzávetőleg 50 óvópedagógus, köznevelés és pedagógia, tanító és tanár szakos hallgató vett részt. A szakmai irányítást és felügyeletet a Tanárképző Kar vizuális neveléséért felelős oktatói, Nagy Csilla képzőművész és Mészáros Tímea művészetpedagógus biztosították. A projekt a Kisebbségi Kulturális Alap (KULTMINOR) támogatásával valósult meg. Az Egyetemi Totem szobrának felavatására 2022. december 15-én került sor a Tanárképző Kar előcsarnokában.

6. kép. A közösségi alkotás installálása, 2022

Blossom Project – Virágzás Projekt

A Kőbányai Szent László Gimnázium diákjai a 2022-es 15. kasseli Documentán

Pók Tímea, Kőbányai Szent László Gimnázium, Magyar Képzőművészeti Egyetem Doktori Iskola

Absztrakt

2022 tavaszán a Kőbányai Szent László Gimnázium 11. osztályos rajz tagozatos és médiás diákjai közös alkotófolyamatba kezdtek a Wesley János Általános Iskola első és második osztályos hátrányos helyzetű tanulóival. A folyamatban mindent a kicsik elképzelései mozgattak, akik így megtapasztalhatták, hogy fontosak a választásaik és hatással vannak a dolgok menetére. A pályaválasztás előtt álló gimnazisták érzékeny figyelemmel és gondoskodással fordultak feléjük, komplex alkotó helyzetek segítségével igyekeztek feltárni és vizualizálni a gyerekek vágyait. Amíg a kicsik álmaival és lehetőségeivel foglalkoztak, sokszor hagyták el a komfortzónájukat, miközben felkészültek saját sorsuk perspektíváinak felelős vizsgálatára is. A kreatív tevékenységek sora egy belső növekedést indított el a résztvevőknél, egy kivirágzást. A Blossom Projekt a Documenta15 művészeti eseményre készült.

Documenta15 a horizonton

Susanne Hesse-Badibangának, a Documenta fifteen *Camp notes on education*¹ vezetőjének meghívására a Kőbányai Szent László Gimnázium csatlakozott egy oktatási intézményekből szerveződött nemzetközi együttműködéshez. Ehhez kapcsolódó művészeti programjaink Erasmus+ pályázati támogatással valósultak meg.

Amikor felkérést kaptam egy szociálisan érzékenyítő művészeti projekt kidolgozására, először azt kellett kitalálnom, hogy hol tudnék hitelesen belépni a Documenta15 körül épülő szellemi térbe. A kurátorok által kijelölt irányelvek közül három területtel tudtam rezonálni. Ezek a fenntarthatóság,

a szolidaritási közösségek és a jövő iskolája, melyek művésztanári praxisomban már korábban is szerepet kaptak.

2016-2020 között részt vettem az MTA-ELTE Vizuális Kultúra Szakmódszertani Kutatócsoport munkájában, a Moholy - Nagy Vizuális Modulok: A 21. századi képi nyelv tanítása című kutatásban, ahol a kortárs képzőművészet modul (vizuális kompetenciákra fókuszáló, a középiskolás korosztálynak írt program) kidolgozásával, és a hozzá kapcsolódó tanítási gyakorlat módszertani kialakításával foglalkoztam.² A felnőtté válás küszöbén álló fiatalok számára, több olyan kreatív mintafeladatsort hoztam létre, melyek kifejezetten az empátikus képességek fejlesztését hivatottak támogatni.^{3,4}

1. kép. 11. évfolyamos rajz és tömegkommunikáció szakos diákok a Wesley János Általános Iskola udvarán, 2022 tavaszán. Fotó: Horváth Bence

1 Camp notes of educationin: https://camp-notesoneducation.de/projects/erasmus_group/

2 KÉZIKÖNYV A VIZUÁLIS KULTÚRA TANÍTÁSHOZ IV.: http://vizualiskultura.elte.hu/sites/default/files/announcement/4_kortars_kepzomuveszet_tanitasa_compressed.pdf

3 Protected Childhood projekt (2019) werkfilmje: <https://www.youtube.com/watch?v=s1cYuicjxnk&feature=youtu.be>

4 Protected Childhood projekt(2019) egyik bemutatkozó kisfilmje - Laura és Szatyor: https://www.youtube.com/watch?v=pAQtaAnOQm8http://vizualiskultura.ujsag.hu/wp-content/uploads/2021/03/1.3%20P%C3%B3k_Tj2.pdf

2. kép. 11. évfolyamos diákok és az általános iskolások egyik első közös rajza a Wesley János Általános Iskola udvarán, 2022 tavaszán. Fotó: Horváth Bence

Ennek során az egymással való együttműködés és a folyamatban kialakuló társas viszonylatok kiemelt hangsúllyal szerepeltek. Fontos elem volt a képzeletbeli behelyezkedés mások léthelyzetébe. A kiindulópont a belső, személyes elképzelés volt, amely több tényező kibontása során, fokozatosan változott.

„Az egyetlen igazi tanulás: a lényünkben szunnyadó tudásnak a tevékeny ébresztése.” (Weöres Sándor: A teljesség felé)⁵

2021 őszén kezdtem el foglalkozni egy középiskolásoknak szóló, kreatív, generációkat és társadalmi csoportokat összekötő, együttműködésre fókuszáló projekt ötletével,

melynek tavasztól közösen adtak végső formát a 11. évfolyamos rajz és média tagozatos diákjaim és a Wesley János Általános Iskola első és második osztályos hátrányos helyzetű tanulói⁶. Az organikus alkotófolyamatban mindent a kisiskolások örömei és pozitív várakozásai alakítottak. A pályaválasztás előtt álló gimnazisták igyekeztek feltárni és vizualizálni a gyerekek élményvilágát és vágyait, s közben magukat is kondicionálták saját sorsuk felelős vizsgálatára. A kicsik fontos tapasztalatokat szerezhettek arról, hogy mennyire támogató egy szinte felnőtt fiatalember osztatlan figyelme. Láthatóan erősítette a gyermekek önbizalmát, hogy az ő választásai szerint alakultak a történetek.

3-4. kép. Párok láthatóak a képeken. A gimnazisták a kezükben tartják az általános iskolás párukról készített A3-as méretű lélekportrét. Fotó: Horváth Bence

⁵ <https://terebe.hu/keletkultinfo/teljesseg.html>

⁶ A projekt először az Invisible (Láthatatlan) munkacímét kapta, majd 2022 nyarán Blossom (Virágzás) lett a végleges elnevezése.

Szeretetteli kapcsolódások születtek a gyerekek és a gimnazisták között. Mindannyian rengeteg izgalmas élményhez jutottak miközben életre hívták a közös projektet, mellyel két helyszínen is bemutatkoztunk a Documenta fifteen eseményen. Bár a kiállítás véget ért, az örömteli belső növekedés és kibontakozás folytatódik. Teret és formát kér magának a fiatalokban felébresztett jószándék és képzelet.

Szociális érzékenyítés

Hogyan? Minden bizonnyal tanult diákjaim a társadalom tevékeny, problémamegoldó és érdekérvényesítő felnőtt polgárainak táborát fogják erősíteni. A közoktatásban megszerzett tudáson túl, mire van szükségük még ahhoz, hogy egy jobb világon munkálkodjanak? Arra jutottam, hogy együttérzésre van szükség. Szolidaritásra, ami arra ösztökéli őket, hogy felvállalják azoknak az érdekképviselését is, akiknek ehhez nincs elegendő eszközük. Ezért invitáltam őket a tevékeny kreativitás olyan területére, ahol az emberségükkel találkozhatnak.

Doktori kutatásom egyik alapkérdése, hogyan lehet a fiatalokat az alkotó önfelfedezés útján olyan szituációba terelni, amelyben egyidejűleg a szűkebb és tágabb környezetük értékei is feltáruulnak előttük?

A Documenta15 kurátori szemlélete erősen kötődött a közösségteremtő alkotói szándékokhoz, miközben az esztétikai követelmények elsőbbségét és a profizmus hegemoniáját felfüggesztette. A forrásmegosztás elve és az

7-9. kép. A gimnazisták színes lélekportrékat alkottak a párjukról A3-as méretben. Fotó: Tóth Viktória, Forrai Boglárka, Mágel Eszter

5-6. kép. Műalkotások reprodukciói alapján élőképeket hoztunk létre az Wesley János Általános Iskola udvarán. Fotó: Tóth Viktória

alulról szerveződő kezdeményezések gyakorlata is előtérbe került. Ezért kifejezetten arra törekedtem, hogy a projekt és az elnyert anyagi források a lehető legtöbb diák számára hosszútávú intenzív motivációt és támogatást nyújtsanak a személyes fejlődéshez. Így elvettem annak a lehetőségét, hogy csak a hat „legügyesebb” tanítvánnyal vigyük végig az alkotófolyamatot, és automatikusan ők legyenek azok, akik utazhatnak majd Kasselbe. Elkezdtük a felkészülést a teljes 11. osztályos rajz tagozatos, tizenhét fős csoporttal.

Olyan univerzális témát szerettem volna feldolgozni, mely kollektív mélységeket érint, és érzésem szerint nem kap kellő láthatóságot a közéletben. Így esett a választás a kiszolgáltatottság jelenségére, és ezért lett a projekt eredeti munkacíme: Invisible (Láthatatlan).

Munkafolyamat

A munkafolyamat ciklusokra bontható. Az első szakasz a diákok sokoldalú felkészítéséről szólt. A következő az együttműködés időszakaként írható le, ekkor látogattunk el az elsős-másodikos gyerekekhez. Ezen a ponton csatlakozott hozzánk három fő 11. évfolyamos média tagozatos diák, hogy rögzítsék a kicsikkel közös aktivitás pillanatait. A kisiskolásokkal együtt végzett alkotó tevékenység már a Documentán való részvétel előkészítését és a konkrét

kiállítási anyag elkészítését jelentette. Ezzel párhuzamosan a diákjaim elkezdtek kidolgozni az egyéni műveiket is. A folyamat kiteljesedése 2022 szeptemberében Kasselben történt.

Lépésről lépésre

A tanév első felében kerestem azokat a helyzeteket, ahol a tanítványaim testközelből találkozhatnak kortárs művészettel. Az volt a cél, hogy egyre nyitottabban fogadják a vizuális kreativitás jelenségeit, új megközelítéseket, műfajokat, módszereket ismerjenek meg, és elmerüljenek a lehetőségek bőségében. A 9. évfolyamban érte őket a covid járvány következtében elrendelt online oktatás és karantén időszaka. Ezért **kitüntetett figyelmet kellett fordítanunk a közösségépítésre, egymás mélyebb megismerésére.** Elengedhetetlen volt együtt élményeket és tapasztalatokat szerezni, hiszen tudtam, hogy Kasselben hatnak közülük, egymást segítve, szövetségben kell helytállni. Az Invisible című projektünkkel párhuzamosan kooperációra készültünk a német, a spanyol és az izlandi diákokkal is, akikkel szükségszerűen angolul folyt a párbeszéd. Arra kellett treníroznom a fiatalokat, hogy összetett szituációban hatékony csapatként működjenek.

Közreműködő képzőművésznek **Pataki Luca** diploma előtt álló festőművész hallgatót kértem fel, aki 2017-ben nálunk végzett rajz szakon, és akivel éveken át együtt jártunk **Mányoki Endre** íróiskolájába. Építhettem Luca sokoldalú személyiségére, szakmai felkészültségére és angoltudására is. A diákjaink is jól beszélnek angolul, az én idegen nyelvi tudásom viszont limitált. **Ez a helyzet projektvezetőként rugalmasságot és a leendő csapat iránti feltétlen bizalmat követelt tőlem, ezért igazi összhangra volt szükség.**

A rajzosok mellé meghívtam **Horvát Bence** 11. évfolyamos média tagozatos tanulót. Őt jelöltem ki az utazók közül az egyetlen fix tagnak, mivel olyan technikai tudással, gyártásvezetői tapasztalattal és vezetői képességekkel rendelkezik, amely tényezők rengeteg hozzáadott értéket jelenthetnek egy alkotó közösség sikeres működésben.

Létrehoztam egy **Classroom csoportot** a projekt számára, amit kommunikációra használtunk. Első feladatként minden rajzosnak írnia kellett egy **angol nyelvű szöveget arról, hogy mit jelent számára a kiszolgáltatottság.** Így térképeztem fel, hogy mely jelenségekre rezonálnak a legérzékenyebben. Sok írásban jelent meg a gyermek, az elesett ember vagy állat, mint a kitettség és alávetettség szimbóluma.

Ezzel egyidőben a témavezetőmmel, **Nagy Imrével** elindítottunk egy **workshop szériát**, mely a Magyar Képzőművészeti Egyetem fennállásának 150. évfordulóját ünneplő, teljes tanévet átívelő, reprezentatív kiállítássorozathoz kapcsolódott. A jubileumi tárlatok a Barcsay-teremben kerültek megrendezésre. (Modellállítás – Az emberi test képi konstrukciói, És mégis mozi a föld! IMXXX, Térfoglalások). Mindhárom kiállításhoz kidolgoztunk a diákok részére egy-egy interaktív workshop programot, ahol új eszközökkel

és nézőpontokkal ismertettük meg őket. Közvetlenül a kiállítótér szomszédságában dolgoztunk. Kreatív helyzeteket teremtettünk a diákok számára és arra bíztattuk őket, hogy az aktuálisan vizsgált műalkotások ihletésére, változatos alkotói módszerekkel kísérletezzenek. A jelenlévők kisebb csoportokban működtek együtt.

Felkerestem a **Wesley János Óvodát**, ahol az intézmény első és második osztályos kisiskolásaihoz irányítottak, mivel véleményük szerint az általunk felvázolt közös projekthez a legkisebbeknek még nincs elég manuális tapasztalata. A gyerekeknek szóló programok kidolgozása a diákjaim feladata volt, ebben a szituációban **inkább egy csapattag attitűdjét vettem fel.** Azt akartam elérni, hogy **felelősségteljesen maguk járók be a gyermeki lélekig vezető utat, és rátaláljanak azokra az eszközökre, melyekkel értékeket tudnak közvetíteni, és élményekhez segítik a kicsiket.**

A közös gondolkodás támogatására létrehoztam egy **Google dokumentumot**, amelyben az ötleteinket, a tervek megvalósítását és a történetek értékelését regisztráltuk. A gyerekek nagy szeretettel fogadtak minket az iskolában. Tizenhárom elsővel és hét másodikossal foglalkoztunk. Márciustól kezdődően ötször, alkalmanként bő három órát töltöttünk velük. Két külön osztályteremben és az udvaron tevékenykedtünk. **Horváth Bence** szervezett maga mellé két média tagozatos lányt, és dokumentálták az összes történetet fotón és videón. Kifejezetten ügyeltek rá, hogy a felvételek a résztvevők közötti kapcsolódásokat, a készülő művek alakulását és a nyomhagyásokat rögzítsék, és ne mutassák a gyerekeket direktben.

Előzetes elképzeléseinket sokszor kellett módosítanunk, miközben arról tanultunk, hogyan kell egy kisiskolással kommunikálni, mivel lehet a legkülönbözőbb karakterű gyermeket a közös alkotásban feloldani. Érdekes tapasztalat volt, hogy a kicsiknek időbe telt megszokniuk, hogy náluk tíz évvel idősebb gimisek még nem felnőttek. A fizikai megjelenésük miatt kezdetben úgy tekintettek rájuk, mintha azok lennének. Előfordult, hogy megkérdezték tőlük, hogy van-e már gyermekük. Az egyik kislány végig megtartotta a magázó formát párjával a beszélgetésekben.

Először **nagy közös papírokon alkottunk.** Vonalakkal és színekkel ismerkedtünk egymással. Aztán a gyerekek készítették **magukról A4-es portrét.** A nagyok szeretettel támogatták őket a munkában, de a kicsik közül sokan ekkor még nagyon félénknak mutatkoztak. Minél többször találkoztunk, ők annál jobban feloldódtak az alkotó önkifejezésben. Beszélgettünk, közösen rajzoltunk, szaladgáltunk és énekelgettünk, hogy közelebből megismerjük egymást, **aztán a kicsik választottak egy nagyot maguknak.** A diákjaink kezdeményezték, hogy a gyerekek döntsenek arról, hogy ki legyen a párjuk. A megismerkedésünkről **Horváth Bence és Tóth Viktória** készítettek egy rövidfilmet.⁷

7 Az első találkozások után készült videó linkje: https://drive.google.com/file/d/129p_Bqi34OfVIOI7QMMI7QV0mctRoSHFt/view?usp=sharing

A harmadik alkalommal a gyerekek, már a gimnazistájuk támogatásával, **szuperhősként** jelenítették meg magukat. Később készítettek egy közös alkotást is a párjukkal, ahol az összesen **négy tenyerüket rajzolták körbe egy A3-as papíron**. A bal kezekben azt ábrázolták, ami eddig szép történet az életükben, míg a jobb kezek körvonalán belül azokat a jó dolgokat rajzolták le, amelyeket a jövőtől várnak. *(Ez a gyakorlat nagyon építő minden életkorban, hiszen a hálára és a pozitív lehetőségekre irányítja a fókuszot.)* A kézrajzok elkészítése közben a diákok igyekeztek megismerni a kicsik belső világát, személyiségük rejtettebb vonásait, és arra törekedtek, hogy segítsék őket egy örömteli és tartalmas jövőkép előhívásában.

Utolsó alkalommal mi lettünk általuk megörökítve A4-es méretben. Az első magukról készített, azonos méretű rajzokkal összevetve megállapítható, hogy az A3-as felületek kitöltésének tapasztalata után, az A4-es lapon már sokkal nagyobb volumenű figurák születtek, határozottan több anyag és szín került a felületre egy felszabadultabb gesztusrendszer lenyomataként.

Előfordult, hogy a jelenlévő középiskolásokra, - társaik hiánya miatt -, extra terhelés hárult. Ilyenkor a párban dolgozás helyett, órákon át, egyszerre két gyerekkel kellett foglalkozniuk. Ez erőpróbáló feladvány volt, de a diákok többsége ebben a szituációban is azt tartotta szem előtt, hogy minél több élményt adjon a gyerekeknek. **Intenzív megvilágítást kapott, hogy nehéz helyzetben kire lehet számítani.**

Rajztagozatunkon a 11. évfolyamban a legfontosabb tananyag a portrérajzolás. A harmadik közös alkalom után a diákjaink először **A3-as lélekportrékat** készítettek a kicsikről, ahol nem a fotórealisztikus ábrázoláson volt hangsúly, hanem a gyerekek személyes kisugárzásának vizuális megjelenítésén. A művekből színes másolatokat nyomtattunk, melyek hátuljára a diákok magyar és angol nyelvű személyre szóló jókívánságokat írtak a kicsiknek. A másolatot az utolsó találkozáskor mindenki ajándékba adta a párjának. Ezután **A2-es fotórealisztikus portrékat** rajzoltak róluk a nagyok.

Amellett, hogy a médiások a teljes folyamatot rögzítették, **mindenki készített a párjával egy rövid hanganyagot.** Ez a helyzet néhány rajzos diák számára kifejezetten szokatlan volt, igazi határátlépést jelentett. **Arról kérdezték a kicsiket, hogy kik a példaképeik, mit szeretnek a legjobban csinálni, és mivel szeretnének foglalkozni, ha felnőnek?**⁸

Sok fontos dologról beszélgettek velünk a gyerekek. A fiúk imádnak együtt focizni. Többen focisták akarnak lenni, és Ronaldóra szeretnének hasonlítani, akkor is, ha még sohasem látták őt a tévében. Legtöbbjük számára kiemelt jelentőséggel bír a csinos frizura, a szépen gondozott haj, a lányok és a srácok körében egyaránt. A kislányok közül többen szeretnének a szépségiparban dolgozni fodrászként vagy körmosként, de van olyan is közöttük, akinek az az álma, hogy felnőve tanárnéni legyen.

10. kép. Készülő festmények a Magyar Képzőművészeti Egyetemen. A nagyméretű művek kivitelezéséhez megkaptuk Gaál Józseftől két hétre az osztálya egyik műtermét. Fotó: Pók Tímea

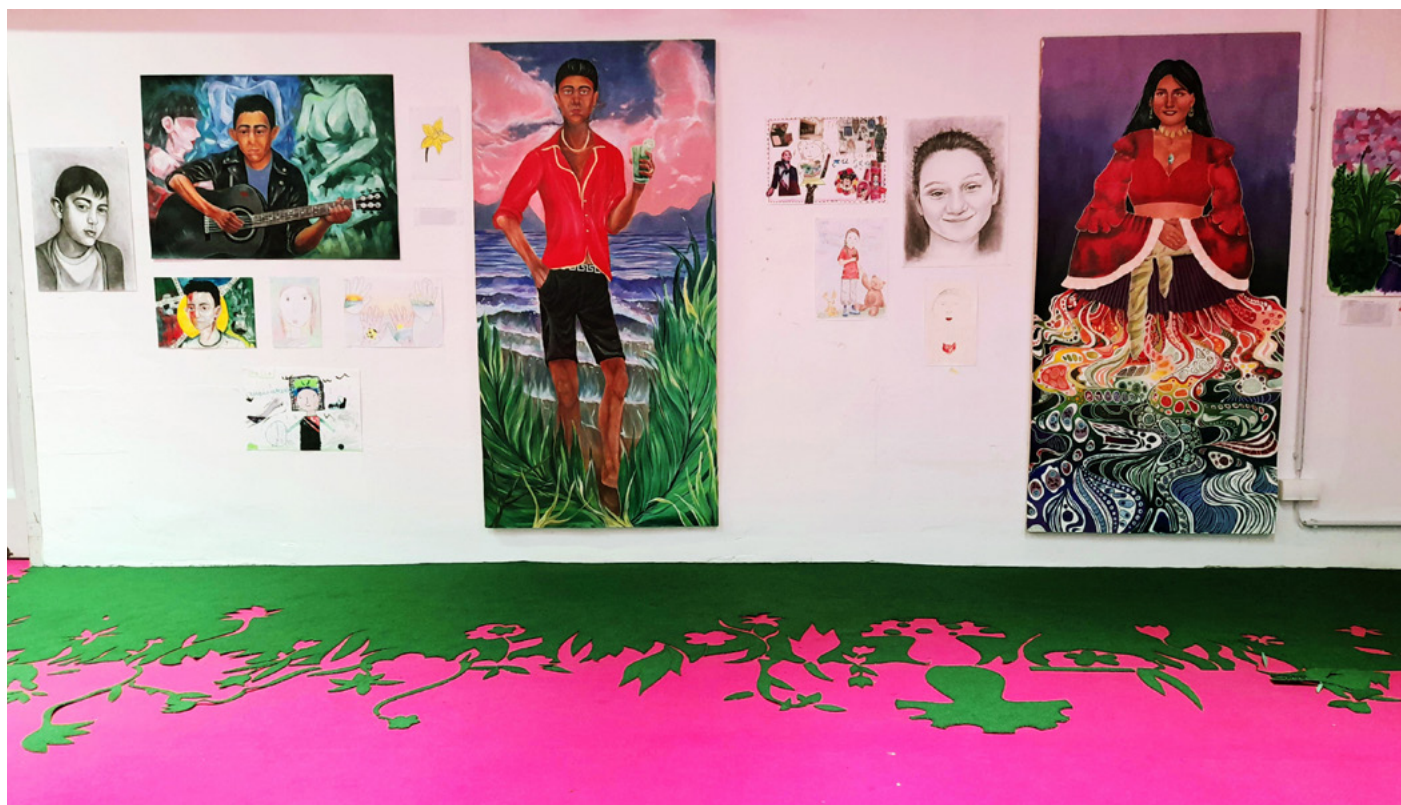
8 Dreams of our flowers c. videó, melyben a gyermekekkel készült riportok is hallhatóak: <https://www.youtube.com/watch?v=HcL5GeevS9c&feature=youtu.be>

Júniusban, összetett szempontrendszer alapján, közösen döntöttünk, hogy ki legyen az öt diák Horváth Bence mellett, aki személyesen is képviselheti a Documentán az iskolánkat. Határozottan úgy gondolkodtunk Pataki Lucával, hogy a csapatunkat csapatjátékosokból kell felépítenünk, olyan tanulókból, akik elkötelezettek a közös ügy mellett, akikre minden szinten lehet számítani. (Zömében kiskorúakról volt szó, akikkel tíz napon át aktív munkát és alkotást terveztünk.) A **Documenta15** szellemében a közösségteremtő alkotói szándékot helyeztük előtérbe, és nem az dominált a döntésünkben, hogy ki hol tart szakmailag, így a tagok művészi felkészültsége nagyon differenciált lett.

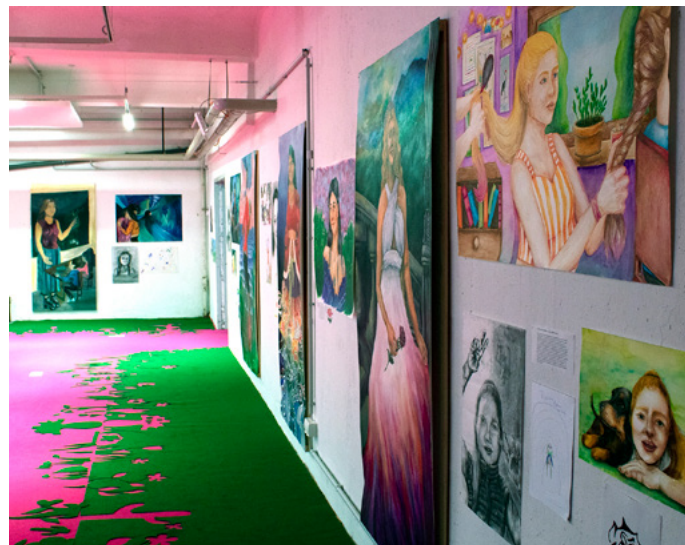
Júliusban, a nyári szünet közepén, két héten át a **Magyar Képzőművészeti Egyetem műtermében dolgoztunk**. Tanítványaink itt készítették nagyméretű festményeket a kisiskolás párjaikról, mindössze néhány nap leforgása alatt. Először a horizontális műveket (105 x 75 cm) hozták létre, ahol a **gyerekeket egy vágyott kamaszkorban örökítették meg**. Utána következtek az életnagyságú vertikális alkotások (100 x 200 cm), ahol **egy vágyott felnőttkorban látjuk viszont kis barátainkat**. Eredetileg azt szerettem volna, ha a diákok a gyerekek életét a művészet eszközeivel, diszkrét együttérzéssel teszik láthatóvá, de miután az elkészült festmények csak életörömtől sugároztak, ráébredtem, hogy a projekt címe **nem lehet többé Invisible**. A tér sugárzott a színes képektől. Azáltal, hogy a diákjaim a gyerekek legszebb elképzeléseire koncentráltak, virágba borult az elképzelt jövő. Ezért lett a projekt címe **Blossom**.

11-12. kép. Nordstadtban (Kassel) rendezett RomaMoMa fesztivál keretében lezajlott utcai felvonulás. Az eseményről a másnapi kasseli napilap tudósított. Fotó: Pataki Luca

13. kép. Kassel, Hafenstrasse 76. A Blossom projektről készített kiállítás részlete. Fotó: Pók Tímea

15-16. kép. A Blossom projektről készített booklet és a kiállítás részlete. Fotó: Horváth Bence

Documenta | 09.09.-09.18.

A tíz napos Kasselben való tartózkodásunk intenzíven zajlott. A betervezett feladatok mellé, mint a **Virágzás projektből rendezett kiállítás megépítése a Hafenstraße 76-ban** vagy a partnereinkkel közös programok, rengeteg új ötletünk támadt, melyeket nem voltunk restek megvalósítani. **Pataki Luca** és **Horváth Bence** még a vonatút alatt is a digitális kiadványunkon dolgozott.

2022.09.11-én az OFF-Biennale Budapest szervezésében létrejött RomaMoMa utcai fesztivál keretében, Nordstadt városrészben mutattuk be az életnagyságú festményeket, melyek egy utcai felvonulást követően a helyszínen, szabadtéren lettek installálva. A kicsikről készült művek hordozása szimbolikus lelki aktusként is megélhető. Az útvonalat bejárva tartottuk, vittük őket magunkkal.

17-18. kép. Forrai Boglárka kollekciójának részlete. Az angol szöveg fordítása: „Mese Daffodilról. Egyszer volt hol nem volt, volt egyszer egy kisfiú. Ezt a kisfiút úgy hívták, hogy Daffodil. Daffodil egy bájos, huncut, jókedvű kis manó volt. Nagyon szeretett a társaival játszani, ám egy napon megunta és világot akart látni. Ment hetedhétországon át, amíg útját nem állta a Varázs-tenger. Ebben a tengerben három szirén élt, akik manókat csábítottak el majd rántottak a mélybe. Egy csillag figyelmeztette. „Daffodil ne menj a veszedbe!” Mire a fiú megkérdezte „Hát hogyan juthatnék tovább a tengeren?” A csillag felelt „A három szirén bűbáját csak úgy tudod kikerülni, ha te csábítod el őket!” Így hát Daffodil sokáig gondolkodott mire előkapta gitárját. Leült a partra, s zenélni kezdett. A nők előkúsztak, ámulattal hallgatták majd ketté nyitották a tengert. Daffodil büszkén ment tovább. Ment mendegélt amíg meg nem lelte a béke szigetét. Annyira megtetszett neki hogy szerelembe esett egy manókéval és azóta is boldogan hűsöl a part mellett. Fotó: Horváth Bence

19. kép. Az OFF-Biennale Budapest együttműködésével létrejött RomaMoMa utcai fesztivál helyszínén Nordtastban, bemutattuk a diákok életnagyságú festményeit. Fotó: Pataki Luca

A program részeként arcfestést szerveztünk a helyi, túlnyomórészt bevándorló családokból származó gyerekeknek. Szívmelengető volt látni, ahogy a diákok a kicsikkel felszabadultan kommunikáltak és játszottak, esetenként úgy, hogy nem is volt közös beszélt nyelvük, mert a kasseli apróságok nem tudtak angolul. Egyértelműen látszott a tanítványaim viselkedésén, hogy korábban sok időt töltöttek gyerekek társaságában, és váratlan helyzetekben is tudnak velük bántani.

A nagyméretű festmények a fesztivált követően visszatértek a számunkra kijelölt kiállítótérbe (Hafenstraße 76. 1. em.). Az itt létrehozott tárlaton egy válogatás volt a teljes alkotófolyamat során készített művekből. A 11. évfolyamos rajzos csoport otthon maradt tagjaitól is szerepeltek alkotások. A kiállítótérben agresszív pink padlóborítás fogadott minket, ezért zöld kárpitból egy rétet kreáltunk a művek köré. Azoknak a diákoknak a képeiből, akik a teljes folyamatot befejezték, kollekciókat alakítottunk ki, melyeket sorban egymás mellé helyeztünk el a falon. A többi festményt és rajzot egy sárga csempével borított alacsonyabb felületre installáltuk lazább kompozícióba rendezve.

A menetközben elkészült és néhány színes példányban ki is nyomtatott **angol nyelvű booklet**⁹ tartalmazza a teljesen kidolgozott kollekciókat és a **beszámolókat a folyamatról**, a diájkaink reflexióit. Elhelyeztünk a kiállítótérben rengeteg **QR-kódot**, melyek a booklethez vezették az érdeklődőket. A kis füzetben a kisgyerekek nevei helyett, szeretetünk és tiszteletünk jeléül, virágneveket és hozzájuk kapcsolódó emblémákat szerepeltettünk. A tanítványaim írtak még egy rövid angol nyelvű mesét is a virágjukról. Ezeket kiraktuk

a festmények mellé a falra, hogy általuk a látogatóknak könnyebb legyen kapcsolódni a kicsik világához.

Létrehoztunk egy **Instagram** fiókot,¹⁰ ahol folyamatosan információkat posztoltunk a kasseli tevékenységeinkről. A gimnáziumunk honlapján a **Documenta15** esemény számára működtettünk egy speciális felület.

A kiállításunkat nyolcan, közös verseléssel nyitottuk meg. Weöres Sándor Robogó szekerek című költeményét adtuk elő magyarul, aztán **Ladányi Laura** felolvasta az általa írt angol nyelvű mesét, végül bemutattunk a közönségnek egy performatív játékot, amelyhez ők is szabadon csatlakozhattak. A tárlatunk nyitvatartási ideje alatt a diákok felváltva fogadták a látogatókat, beszélgettek velük a művekről és az alkotófolyamatról. Sok értékes visszajelzést, gondolatokat és érzelmes reakciókat kaptak az emberektől.

A **Virágzás projekt** teljes anyagából Magyarországon először november 9-én a **Wesley János Általános Iskola szomszédságában található Éltrevaló Házban** rendeztünk kiállítást. Ezzel szerettük volna megköszönni a gyerekeknek és a tanítóiknak azokat a csodaszép órákat, melyeket együtt tölthettünk. A megnyitón közösen örültünk az alkotófolyamat gyümölcseinek. A következő kiállítást 2023 január 16-án a **Kőbányai Szent László Gimnázium** második emeletén rendeztük meg. Kihasználva a téri adottságok nyújtotta lehetőséget, itt egy szélesebb merítést mutattunk be a művekből a közönségnek. Ezúttal arra fókuszáltunk, hogy minél több gyerekek által készített alkotást kiállítsunk. Szívmelengető volt, hogy a tárlat megnyitóján az iskolánkban köszönthettük kis barátainkat.

9 A blossom projektről készült angol nyelvű kiadvány elérhetősége: <https://drive.google.com/file/d/1HrVBZwilsO1IGi2vse5dnBFBqF-9rzUu/view>

10 <https://www.instagram.com/blossomprojekt/>

Jövőbeli célkitűzések

A diákjaink kezdeményezésére **folyamatban van egy magyar és angol nyelvű mesekönyv létrehozása**. Az osztályból mindenki vállalta, hogy ír a párjáról egy történetet, amelyben a gyermeket egy virág személyesíti meg, majd egyedi illusztrációt is készít a szövege mellé. A Blossom Projekt anyagából további kiállítások vannak szervezés alatt.

Értékelés

A projekt életre szóló élményeket és tapasztalatokat adott minden résztvevőnek, különösen azoknak a diákoknak, akik kiutazhattak velünk a Documentára, ahol nagyon produktív munkát végeztünk. A csapatmunkát helyezzük

előtérbe. Hat tanítványom felelősségteljesen viszonyult az új kihívásokhoz. Néhány esettől eltekintve, egyáltalán **nem volt szükség arra, hogy a tanári szerepemet hangsúlyozzam**. Mindenki motivált volt, így csak a lelkesedést kellett a gyakorlati megvalósítás felé segíteni. **Olyan nyitott helyzetet teremtettünk, melyben kibontakozhattunk és gazdag belső átalakulást éltünk át egyéni és közösségi szinten egyaránt**. Arra törekedtünk, hogy minden izgalmas, néha képtelennek tűnő ötletet megvalósítsunk.

„A liminalitás (Van Genne) egy határhelyzeti állapotot jelent... Egy liminális periódusban levő társadalomban a szociális struktúrák hatályon kívül helyeződnek, a közösségi hierarchiák

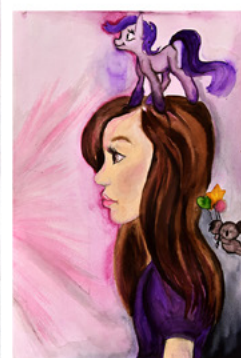
20. kép. Válogatás Horváth Bence Blossom Projekt során készített alkotásaiból. Fotó: Pataki Luca

*megbomlanak, és kialakulhat egy alkotó energiával teli közösség, amely új formákat, megoldásokat, emberi kapcsolatrendszereket teremt. A csoport maga keresi és alakítja normáit, és ezeket összeveti az aktuális társadalmi konvenciókkal. Ez a közösségi élmény speciális esete, a *communitas*.”¹¹ (Dr. Szőke Katalin: *Csoporthatárok és liminalitás*)*

A Kasselben ránk váró feladatok számos részletét már itthon előkészítettem **Pataki Luca segítségével**. A kiállítótér paramétereit tavasszal személyesen megismerhettük, nyár végére konkrét elképzeléseink voltak arról, hogy milyen tárlatot szeretnénk kialakítani, így szeptemberben elsősorban már

csak a művek installálásával, szállításával, prezentálásával és népszerűsítésével kapcsolatos kihívásokkal kellett foglalkozni.

Luca sok szervezői feladatot vállalt a nemzetközi csapatban is, folyamatosan egyeztetett a partnerekkel a programokról és a helyszínekről, ő vitte az angol nyelvű kommunikáció oroszánrészét. Minden csapattag azzal gazdagította a közös munkát, amiben jó - differenciáltuk a feladatokat. Rengeteg ötletes megoldást találtunk ki arra, hogyan szólítsuk meg a látogatókat. Angol nyelvű tájékoztató szövegeket, egyéni színezőket, **QR-kódot a Blossom Instagram** oldalunkhoz stb. helyeztünk el a falakon, és nyitvatartási időben folyamatosan

21. kép. Válogatás Ritzl Hanga Blossom Projekt során készített alkotásaiból Fotó: Pataki Luca

11 http://www.communicatio.hu/mktt/dokumentumok/konferenciak/2010/mktt/szinopszisok/szoke_katalin.htm

elérhetőek voltunk az érdeklődők számára. Még azok a diákok is, akik kezdetben szégyenlősen köszöntek rá a közönségre, pár nap alatt feloldódtak, és idegen nyelven, szabadon társalogtak a projektről. (Az angol mindenkinek az első nyelve, amin a legjobban beszél, de többen próbálták használni „a második idegen nyelvüket” is, néhányan bátorkodtak németül is prezentálni az alkotásokat.) Egyre ügyesebben álltak helyt a váratlan kommunikációs helyzetekben.

2022 márciusában előteszteket írtam a rajzos csoporttal, **hogy gyakorolják az önmegfigyelést és az önreflexiót**. Kitöltöttem velük Dr. Gyarmathy Éva Érdeklődés térképét és Motivációs Profil kérdőívét, valamint Pszichológiai Immunitás tesztet¹². Az alkotófolyamat során a részfeladatokhoz kapcsolódva alkalmaztuk Paál Zsuzsanna vizuális önértékelő lapjait, melyeket a diákok a célzott tevékenységek előtt és után töltöttek ki. Az előzetes használat segített annak a

22. kép. Válogatás Forrai Boglárka Blossom Projekt során készített alkotásaiból. Fotó: Pataki Luca

¹² Az előtesztek és a hosszú alkotófolyamat után kitöltött utótesztek között közel egy év telt el. Ebben az időintervallumban a diákok a Blossom projekten kívül számos területen képzésben és tehetséggondozásban részesültek. Ezért a tesztek eredménye elsősorban róluk, az ő személyiségfejlődésükről és attitűdbeli változásairól ad információt, és nem a Blossom projekt alkotófolyamatának közvetlen hatásairól az ő személyes fejlődésükben.

tudatosításában, hogy mi mindenre kell figyelniük a feladatvégzés során, míg az utólagos kitöltések arról tanúskodtak, hogy mit sikerült megvalósítaniuk az eredeti szándékaikból. Ez támogatta a hatékony munkavégzést és fejlesztette a diákok önreflexiós képességét. Önértékelő lapokat töltöttek ki mielőtt prezentációt készítettek /**Prezentáció**/, mielőtt festmények alapján élőképeket hoztak létre a kicsikkel /**Dráma játék**/, mielőtt kiállítást rendeztünk /**Kiállítás felfedező**/ és a teljes alkotófolyamat kapcsán is /**Projekt feladat**/.

A projekt tavaszi periódusában négy generáció működött együtt egy olyan alkotófolyamatban, melyet az a törekvés vezetett, hogy minél több figyelmet és élményt

adjunk a gyerekeknek. (Igaz, hogy Luca csak pár évvel idősebb a tanítványoknál, de a gimnázium 3. osztálya és az egyetemi diploma megszerzése között hatalmas utat jár be a személyiség.) A nyolcévesek, a tizenhétévesek, Pataki Luca és én **egy olyan kaland részesei voltunk, ahol a kicsik több dominanciát kaptak, mint a tinédzserek**. Ez a helyzet fokozatosan töltötte el a gyerekeket önbizalommal, felszabadítóan hatott rájuk. Mi felnőttek segítői voltunk a folyamatoknak, tartottuk a biztonságot adó kereteket. Nem

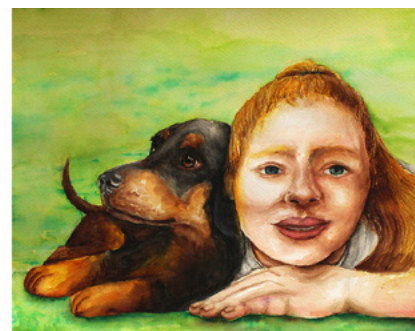
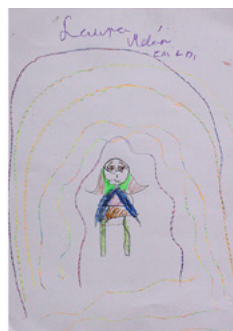
23. kép. Válogatás Kisantal Antónia Blossom Projekt során készített alkotásaiból. Fotó: Pataki Luca

hétköznapi helyzet, hogy egy középiskolás egy kisgyereket a figyelemével tüntet ki, főleg nem órákon át. Ebből adódóan a diákjaim és a gyerekek is meglepő új szituációban találkozhattak önmagukkal.

Volt olyan tanítványom, aki félt a gyerekektől vagy nem tudott jól kapcsolódni hozzájuk, aztán idővel a kicsik magukhoz szelídítették. Előfordult olyan eset is, amikor egy diákot idegesítettek a gyerkőcök, ez később sem változott, viszont képes volt finomítani a viselkedésén és együttműködőbbé vált. A közös alkotómunka, a különböző portrék készítése, a kisiskolások igényeire, vágyaira fókuszáló feladatok ráhangolták a diákjainkat a gyerekek lelkivilágára. Nőtt

bennük a felelősségérzet és a kicsik mellett olyan felnőtt szerepek aktiválódtak bennük, mint a gondoskodás és oltalmazás. Figyelmük minősége tetten érhető a kicsikről készített vizuális alkotásokon és az írásaikban egyaránt.

A kihívások által a tanítványaim szakmailag és emberileg is rengeteget fejlődtek. Különösen az a hét diák, akik a folyamat végén életnagyságban is megfestették a párjukat. (Korábban általában maximum A2-es méretben alkottak.) A folyamat e szakaszában nagyon sok festői tapasztalatot adott át Luca a középiskolásoknak.

24. kép. Válogatás Ladányi Laura Blossom Projekt során készített alkotásaiból. Fotó: Pataki Luca

A léptékváltások próbatétele fejlesztő hatással volt a képalkotó és manuális képességekre egyaránt. A folyamatban való elmélyülést segítette, hogy előzetesen sok oldalról, különböző módszerekkel vizsgáltuk és gazdag eszköztárral jelenítettük meg kis barátaink világát.

Diákjaim az önkifejezést számtalan formában megélték és gyakori csatornaváltással alkalmazták. A változatos megközelítéseknek köszönhetően a tehetségek és képességek spontán kerültek napvilágra, és váltak ezáltal közkinccsé. A biztonságot adó közegben idővel az introvertáltabb tanulók is jobban megmutatták magukat,

felszabadultságuk tartóssá vált, ami rengeteget javít az egyéni életminőségen is, hiszen egy oldott emberben sokkal gáttalanabban árad a kreativitás. A projektben résztvevők jelentős része jelenleg a művészeti felsőoktatásban képzeli el a jövőjét.

Munkamódszeremhez tartozik, hogy egy projekt során igyekszem minden műveltségterület felé nyitva tartani a gondolkodást, így bármilyen irányba szólíthatja a diákokat a kíváncsiság és egy feladatsor váratlan régiók felé terjeszkedhet. A 2023-ban elballagott rajzos csoportról elmondható, hogy a Blossom Projektet ma is a magukénak érzik és örömmel

25. kép. Válogatás Tóth Viktória Blossom Projekt során készített alkotásaiból. Fotó: Pataki Luca

gazdagítják további ötleteikkel. A munkafolyamatot a kezdetektől úgy alakítottam, hogy megvitattunk minden egyéni meglátást és javaslatot. A kisebbekre való nyitottság és a szociális készségek is látványosan fejlődtek. Igazi sikernek tartom, a tanítványok felvetését, hogy hozzunk létre mesekönyvet és folytassuk a közös tevékenységet a gyerekekkel.

A **Blossom Projektben** az volt a szándékom, hogy a tizenéves diákjaimmal egy alkotófolyamatban - művészi és emberi vonatkozásban - értékeket közvetítsünk a gyermekek felé. Bízom benne, hogy kreatív kalandunk élménye minden

résztevő számára további inspirációként szolgál az egyéni és közösségi alkotáshoz. A **Wesley János Általános Iskolában** nagy a fluktuáció, sok tanuló érkezik vagy hagyja el váratlanul az intézményt. Ennek következtében kis barátaink közül nem mindenki tudott (még) találkozni a róla készült kamasz és felnőtt festménnyel a kiállításokon, **miközben ezek a művek, és a mögöttük húzódó szép történetek és szándékok a mi szívünket már több mint két éve melegítik.** Ez a helyzet is tökéletesen mutatja, hogy bár mi szerettünk volna adni a gyerekeknek, mégis mi kaptunk tőlük.

26. kép. Válogatás Neszlényi Dorottya Blossom Projekt során készített alkotásaiból. Fotó: Pataki L.

A Blossom Projekt Kárpáti Andrea, a Kőbányai Szent László Gimnázium, a Wesley János Általános Iskola, az OFF-Biennálé, a Magyar Képzőművészeti Egyetem, különös tekintettel Nagy Imre és Gaál József, valamint az intézmény Doktori Iskolájának támogatásával valósulhatott meg. Köszönünk szépen minden segítséget és együttműködést.

A projektben közreműködő képzőművész: **Pataki Luca**

Azok a diákok, akik a teljes kollekciókat elkészítették: Forrai Boglárka, Horváth Bence, Kisantal Antónia, Ladányi Laura. Neszlényi Dorottya, Ritzl Hanga, Tóth Viktória

Hivatkozások

01 első alkalom - bemutatkozó video.mp4: https://drive.google.com/file/d/129p_Bqi34OfVIOI7QMMIQV0mctRoSHFt/view?usp=sharing (Utoljára megnyitva: 2022.10.31.)

Blossom project booklet angol nyelven: https://drive.google.com/file/d/1HrVBZwilsO1Gi2vse5dnBFBqF-9rzUu/viewhttps://drive.google.com/file/d/129p_Bqi34OfVIOI7QMMIQV0mctRoSHFt/view?usp=sharing (Utoljára megnyitva: 2022.10.31.)

Blossom projekt instagram oldal: <https://www.instagram.com/blossomprojekt/> (Utoljára megnyitva: 2022.10.31.)

Camp notes of education honlap: https://campnotesoneducation.de/projects/erasmus_group/ (Utoljára megnyitva: 2022.10.31.)
Dreams of our flowers c. video: <https://www.youtube.com/watch?v=HcL5GeevS9c&feature=youtu.be> (Utoljára megnyitva: 2022.10.31.)

Dr. Szőke Katalin: Csoportthatárok és liminalitás. http://www.communicatio.hu/mktt/dokumentumok/konferenciak/2010/mktt/szinopszisok/szoke_katalin.htm (Utoljára megnyitva: 2023.02.09.)

Kézikönyv a vizuális kultúra tanításhoz IV.: http://vizualiskultura.elte.hu/sites/default/files/announcement/4_kortars_kepzomuveszet_tanitasa_compressed.pdf 32. o - 74. o, 277. o - 404. o, (Utoljára megnyitva: 2022.10.31.)

Kőbányai Szent László Gimnázium honlap: <http://szlgbp.hu/> (Utoljára megnyitva: 2022.10.31.)

Protected Childhood projekt (2019) werkfilmje: <https://www.youtube.com/watch?v=s1cYuicjxnk&feature=youtu.be> (Utoljára megnyitva: 2022.10.31.)

Protected Childhood projekt (2019) egyik bemutatkozó kisfilmje - Laura és Szatyor: https://www.youtube.com/watch?v=pAQtaAnOQm8http://vizualiskulturausag.hu/wp-content/uploads/2021/03/1.3%20P%C3%B3k_j2.pdf (Utoljára megnyitva: 2022.10.31.)

Weöres Sándor: A teljesség felé: <https://terebeess.hu/keletkultinfo/teljesseg.html> (Utoljára megnyitva: 2022.10.31.)

Az alkotás szerepe a lakókörnyezetben szerzett tapasztalatok elmélyítésében

Az Ezüsthíd mesealapú örökségközvetítő módszer bemutatása

Borsos Levente, magyar mint idegen nyelv tanár, Hankuk Idegen Nyelvi Egyetem
Szilágyi-Nagy Anna, tájépítész, kultúrAktív Egyesület elnöke, Tübingeni Egyetem

Absztrakt

A cikk a DANUrB+ projekt keretében a kultúrAktív Egyesület által kifejlesztett Ezüsthíd nevű foglalkozássorozat példáján vizsgálja az alkotó tevékenységek szerepét a lakókörnyezetben szerzett tapasztalatok feldolgozásában (Szilágyi-Nagy, Borsos, Sebestyén, de Tricaud és Szentkirályi, 2022). A 8–10 éves korosztályt megcélzó foglalkozássorozatban egy Duna menti legendákra épülő kerettörténet foglalja egységes keretbe a lakóhely élményszerű felfedezésére irányuló sétafoglalkozásokat, a sétákon szerzett élményekre épülő alkotófoglalkozásokat és az egész folyamatot lezáró társasjátékozást, amelyhez a kellékeket maguk a gyerekek készítik el az alkotófoglalkozások során. A szakterületeken átívelő fejlesztőcsapat (építész, pedagógus, művészettörténész, múzeumpedagógus, tájépítész) által kifejlesztett, rugalmasan alakítható módszertan számos lehetőséget biztosít a tantárgyi integrációra, a helyi adottságokhoz (gyerekcsoport, település, intézmény stb.) való adaptálásra, amelyhez a szabadon elérhető módszertani útmutató nyújt részletes gyakorlati útmutatást a vállalkozó kedvű pedagógusoknak.

1. Bevezető

1.1. A projekt bemutatása

A DANUrB+ (DANube Urban Brand + Building Regional and Local Resilience through the Valorization of Danube's Cultural Heritage) nevű nemzetközi projekt keretében az volt a célunk, hogy a Duna régió többnyelvű környezetében élő 8–10 éves gyerekek számára kézzelfoghatóvá és élményszerűvé tegyük lakókörnyezetük természeti, építészeti és immateriális örökségét, miközben nyelvi kompetenciáikat is fejlesztjük. Ezzel szerettünk volna hozzájárulni ahhoz, hogy a gyerekek megismerjék, sajátjuknak érezzék és integrálni tudják magukban a lakóhelyükhöz, illetve származásukhoz kapcsolódó értékeket és örökséget. Így jött létre a dunai tündérlegendák inspirálta Ezüsthíd mesealapú foglalkozássorozat és közösségi játék, amely a lexikális tudás helyett szórakoztató módon, a személyes tapasztalatokon, a mesén, a játék és a közös alkotás élményén keresztül segíti a gyerekeket lakóhelyük örökségének felfedezésében és megismerésében. Az elkészült Ezüsthíd komplex módszert a kultúrAktív Egyesület a Stuttgarter Magyar Óvoda Egyesületben fejlesztette a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Urbanisztika Tanszékével és a Kortárs Építészeti Központtal együttműködve. A módszer egy foglalkozássorozatot, egy letölthető és adaptálható társasjátékot és egy online módszertani útmutatót tartalmaz. (Szilágyi-Nagy, Borsos, Sebestyén, de Tricaud & Szentkirályi, 2022)

1.2. A mesés keret

A foglalkozássorozatot egységes keretbe foglaló kerettörténet a dunai tündérekről szóló autentikus csallóközi és szigetközi

legendákon alapul. A kerettörténet szerint a tündérek és az emberek valaha harmóniában éltek együtt a Duna mentén, ám az emberek tiszteletlen viselkedése és a tündérek lakóhelyének elpusztítása miatt a tündérek elmenekültek az emberek világából. Az egyik legenda szerint azonban a tündérek 777 év múlva újra ellátogatnak az emberek közé, és ha azt látják, hogy az emberek viselkedése és környezetükhöz való hozzáállása megváltozott, talán visszatérnek köznénk.

Pedagógiai szempontból a történet lehetővé teszi, hogy a gyerekek életkoruknak megfelelő formában, jól átélethető módon találkozzanak az ember és környezete közti összetett viszonyrendszerrel (Boldizsár, 2014). Az elmúlt korok, az emberek, tündérek és természet közti harmónia megidézése segít megérteni környezetünk és kulturális örökségünk tiszteletének fontosságát, a tündérek elmenekülése pedig megérteti a gyerekekkel, milyen következményekkel jár a környezet és az emberek közti harmónia megbomlása. A tündérek visszatéréséről szóló legenda célt ad a lakókörnyezetünkre való odafigyelésnek, a környezet tiszteletére, aktív alakítására buzdítja a gyerekeket.

1.3. Élmények-alkotás-identitás/nevelés

A fejlesztés során különös figyelmet fordítottunk a gyerekek helyi identitásának erősítésére, nyelvi készségeik fejlesztésére. Ez a DANUrB+ projekt keretében a többnyelvű, vegyes nemzetiségű településeken élő gyerekek esetében kiemelt szempont volt, ám azt gondoljuk, hogy bármely gyerekcsoport esetében különösen fontosak ezek a fejlesztési célok (Maróti, 2021; Szilágyi-Nagy et al., 2022).

A foglalkozások során a gyerekek a közvetlen megtapasztalás és elemzés révén sajátítanak el ismereteket, készségeket és kompetenciákat a lakóhelyükkel kapcsolatban. A személyes megtapasztalás és az arra épülő alkotás erős attitűdformáló erővel bír, az egyének és az őket körülvevő környezet közötti kapcsolat mélyítése mind az egyéni, mind a kollektív identitás alakításához hozzájárul (Sebestyén & Tóth, 2013; Tóth & Sebestyén, 2018).

A nyelvi készségek fejlesztése ugyancsak minden gyermekcsoport esetében hasznosan egészíti ki a megismerő- és alkotótevékenységet. A gyerekek képessé válnak arra, hogy a (természetes és épített) környezettel, műalkotásokkal kapcsolatos érzéseiket, gondolataikat nyelvileg is közvetíteni tudják. Az alkotófoglalkozások utáni szóbeli élménybeszámoló segít az alkotótevékenységre való reflexiót.

1.4. Pedagógiai célok és kompetenciák

A foglalkozássorozat fő pedagógiai célja, a helyi örökség élményszerű bemutatása, az épített és a természeti környezet értékei iránti érzékenyítés és a szemléletformálás, a környezet aktív, fenntartható alakítására, a közös értékek, örökség megőrzésére való ösztönzés (Sebestyén & Tóth, 2013). A foglalkozássorozat során végzett tevékenységek ezzel párhuzamosan pozitív hatással vannak az egyéni és csoportos kompetenciák kialakítására, illetve fejlesztésére, különös tekintettel az anyanyelvi (és/vagy idegen nyelvi) kommunikációra, a kulturális és interkulturális kompetenciákra és a természettudományos kompetenciákra (Peck, Rot Gabrovec, Lázár & Vief-Schmidt, 2007; Európai Tanács, 2004). A foglalkozássorozat a fenti kompetenciák integrált fejlesztését

szolgálja: az egyes tevékenységek más-más fejlesztési területet céloznak meg, de egymáshoz szervesen kapcsolódva szolgálják a foglalkozássorozat céljainak megvalósulását.

2. A foglalkozássorozat bemutatása

A foglalkozássorozat hat foglalkozásból áll, amelyek a körülményektől függően akár össze is vonhatók, így a teljes folyamat 4–6 alkalom alatt végezhető el. A foglalkozássorozat egy mesefoglalkozással indul, amelyet két szabadtéri séta és két alkotófoglalkozás követ. A folyamatot egy társasjátékozás zárja le, amelyen a gyerekek először próbálhatják ki a saját maguk által készített társasjátékot.

2.1. Mesefoglalkozás

A mesefoglalkozás a foglalkozássorozat alapja, amelyen a gyerekek megismerik a dunai tündérek történetét. A módszertan tesztelése során előfordult, hogy hivatásos mesemondó mondta el a történetet a gyerekeknek, ám erre nem mindig van lehetőség, így a módszertani útmutató részletes tanácsokat és tippeket ad a mesemondásban kevésbé jártas tanároknak, hogyan vezessék be a gyerekeket a dunai tündérek varázslatos világába. A további foglalkozások egyfelől a mesefoglalkozáson megismert mesei keretre épülnek, másfelől a felfedezés, az alkotás és a játék eszközeivel el is mélyítik a mesei világot. A mesélés hatása alatt a gyerekek intenzív fókuszált figyelemmel működtetik fantáziájukat és alkotnak belső képeket. Az egykori harmóniáról, a harmónia megbomlásáról, a tündérek világáról alkotott belső képek egyrészt emocionális kapcsolódást tesznek lehetővé a sétafoglalkozások észlelési, megfigyelési feladataihoz, másrészt előkészítik az alkotófoglalkozásokon végzett kreatív

1. kép. A gyerekek a mesefoglalkozáson megismerik a dunai tündérekéről szóló kerettörténetet. Fotó: Oszkai Péter

2. kép. A természeti sétán a világunkból eltűnt tündérek nyomai után kutatnak a gyerekek. Fotó: Oszkai Péter

tevékenységeket is. A történet egyben az Ezüsthíd társasjáték kerettörténete is, amelyet a gyerekek a foglalkozások alkotófolyamatai során közösen készítenek el, és amelyben a gyerekek változatos feladatok megoldásával próbálják visszahozni a tündéreket az emberek világába.

2.2. Természeti séta. Milyenek a dunai tündérek?

A mese meghallgatása után sétára indulunk, amelynek célja a település egy-egy természetközeli részének megismerése. Jó helyszín lehet egy park, közeli erdő vagy vízpart, ahol a gyerekek az emberek világából elmenekült tündérek nyomába eredhetnek. A séta elején kialakított nyomozócsoportok más-más tündér után kutatnak: vannak, akik a jól látó tündéreket keresik, mások a jól halló, tapintó, ízlelő és szaglő tündéreket. Ehhez azonban el kell képzelniük a keresett tündért! Ebben segítenek a felfedezőlap játékos feladatai, amelyek irányítják a felfedezést, így a gyerekek inspirációt gyűjtenek a természetből ahhoz, hogyan nézhetnek ki a dunai tündérek, milyen helyeket kedvelnek, vagy éppen nem szeretnek. A tündérek termetének, ruhájának, tulajdonságainak jellemzése közben pedig bővül a gyerekek szóincse. A séta feladatai tetszőleges sorrendben oldhatóak meg, így a játékos feladatok igazán illeszkedni tudnak a helyszín adottságaihoz.

2.3. Bábukészítés. Formázzuk meg a dunai tündéreket!

A természeti séta után következhet a tündérek megalkotása, amelyen keresztül a gyerekek elmélyítik a természeti örökségről szerzett közvetlen tapasztalataikat. Mi a környezet inspirálta tündérek kicsiny másait levegőre száradó gyurmából készítettük el. A 10–12 cm-es tündérek testét tobozra vagy papírpohárra építettük fel, ha kellett, hurkapálcákkal erősítettük meg a végtagokat. A szobrokat ezután a természeti séta során gyűjtött ágakkal, termésekkel, levelekkel, virágokkal és csigaházakkal díszítettük. Alkotás közben fontos szerepet kap

3. kép. A természeti sétán szerzett élmények alapján, az ott gyűjtött természetes anyagok használatával a gyerekek megalkotják saját tündérfiguráikat. Fotó: Oszkai Péter

4. kép. Az egész foglalkozássorozatban nagy szerepet kap a gyerekek közötti kooperáció. Fotó: Oszkai Péter

5. kép. Az elkészült alkotások bemutatása reflexióra ösztönöz és fejleszti a nyelvi készségeket. Fotó: Oszkai Péter

a látó-, halló-, ízlelő-, tapintó- és szaglótündérek különleges ismertetőjeleinek és képességeinek megjelenítse a szobron. Például a nagy fül a jó hallás, a hosszú nyak a messzire látás jele lehet, de volt már dolgunk pocakos ízlelőtündérrel is. Az agyagozás csak egy a számos lehetséges technika közül, amelyeket a gyermekek által elképzelt tündérek megjelenítéséhez használhatunk. A technika kiválasztásánál azonban mindenképpen érdemes figyelembe venni, hogy a tündéreket a későbbiekben a közösen készített társasjáték lépegetőiként használják majd a gyerekek.

2.4. Városi séta. Hol lehetnek a dunai tündérek?

A második séta épített környezetben zajlik, és lakóhelyük épített örökségének felfedezésére buzdítja a gyerekeket. A feladatlapot követve a gyerekek ismét a tündérek nyomába erednek, különleges épületdíszek, a természetet megidéző minták után kutatnak a bejárt útvonalon, ami segít abban, hogy megtanuljanak más szemmel nézni a nap mint nap látott helyszínekre. A környezetüket megfigyelve a gyerekek – ismét egy-egy érzékszervükre koncentrálnak – azt is megvizsgálják, mi tetszene, és mi nem tetszene a tündéreknek az adott köztereken, és milyen változtatásokkal tehetnék vonzóbbá az adott helyet a tündérek számára. A sétát csoportos feladat zárja, ahol a gyerekek ünnepséget szerveznek a tündérek 777 év utáni visszacsábítására. A városi séta élményeiből megtervezik az ünnepi menüt, parfümöt, a tündérpalotát, a fogadózenét és a település látványosságait bemutató sétaútvonalat. A mesés kerettörténetbe ágyazva a gyerekek ezzel észrevétlenül is saját véleményüket és érzéseiket is kifejezik környezetükről és annak alakításáról. A városi séta során a gyerekek játékos módon fedezhetik fel az iskola környékének épített örökségét, a helyszíntől és a pedagógus céljaitól függően művészettörténeti, építészeti fogalmakkal, stílusokkal is megismerkedhetnek.

2.5. Játéktábla-készítés. Ábrázoljuk a dunai tündérek és az emberek lakhelyét!

A városi sétát követően itt az ideje csoportos alkotás keretében elkészíteni az Ezüsthíd társasjáték játéktábláját. A tábla három részét egy-egy gyermekcsoport alkothatja meg, amelyek elkészítéséhez különböző technikákat kínálhatunk. Mi a tündérek világát és a Tejutat csillámozással készítettük

6. kép. A városi séta során a gyerekek új nézőpontból tekintenek mindennapjaik jól ismert helyszíneire. Fotó: Oszkai Péter

7. kép. A városi környezetben a tündérek után kutatva a lakóhely épített örökségét is felfedezik a gyerekek. Fotó: Oszkai Péter

el. A sötétkék kartonon örvénylő galaxisok és bolygók között minden tündér megtalálta a maga helyét. A természeti környezetet levélnyomdával alkottuk meg. A séták alatt gyűjtött friss levelekre vittünk fel színes festéket, és megmintáztuk a gyerekek számára leginkább kedves értékeket. A városi környezetet kollázsos térképezéssel készítettük. Térképet rajzoltunk, amelyre a helyszínen készített fotókat ragasztottunk, majd nyomdával mintázatot vittünk fel, végül

8. kép. A városi környezetben szerzett élményeik alapján szubjektív térképet készítenek a gyerekek. Fotó: Oszkai Péter

9. kép. A természeti séta során gyűjtött természetes anyagok a társasjátéktábla készítésekor is felhasználhatók. Fotó: Oszkai Péter

10. kép. A tündérek új lakóhelyének, a Tejútnak az ábrázolása csillámpor használatával. Fotó: Oszkai Péter

11. kép. A foglalkozássorozatot lezáró társasjátékozás közben a gyerekek újra átélik a foglalkozásokon megtapasztalt élményeket. Fotó: Oszkai Péter

filctollal egészítettük ki a térképet. Miután mindhárom csoport elkészült, a játéktábla részeit szóban prezentálták egymásnak a gyerekek, kitérve a közös alkotás és csoportmunka örömeire és kihívásaira. Zárásképpen minden gyerek megjelöli a játéktáblán, hogy tündére a település melyik pontjára térne vissza szívesen. Az elkészített játéktáblának – csakúgy, mint a tündérbábuknak – központi szerepük van a záró társasjátékozás alkalmán.

2.6. Közösségi játék. Hozzuk vissza dunai tündéreket!

Az utolsó alkalmon felavatjuk a közösen elkészített Ezüsthíd társasjátékot! A játék lépegetői a természeti értékeket tükröző tündérbábuk, a táblája a séták után készült térképek lesznek. A többi kelléket (az első és a második kör kvízkérdéseit) a módszertani kézikönyv segítségével készíthetik elő a játékot vezető pedagógusok. A kérdések különböző nyelvi és nem nyelvi készségekre épülő feladatokkal elevenítik fel a mese, a közös alkotás és a séták kedvenc pillanatait. Az Ezüsthíd játék célja, hogy a gyerekek egy meghatározott időkereten belül visszahozzák a tündéreket az emberek világába. Ehhez a gyerekeknek először hidat kell építeniük a tündérek és az emberek világa között – innen az Ezüsthíd elnevezés. Csapatmunkával és activity-kérdések megoldásával épül a híd. A gyerekek nem egymás ellen versenyeznek, hanem

közösen küzdenek a közös cél elérése érdekében. Minden helyes válasz egy-egy építő elemet ad hozzá a hídhoz. A híd elkészülte után, a második körben fokozódik az izgalom: vajon átjutnak a tündérek az elkészült ezüsthídon? Ennek egy feltétele van: a kérdéskártyákon szereplő feladványok önálló megoldása. Ha sikerült megoldani a feladványt, akkor a gyerekek az ezüsthídon keresztül átléptetik tündérüket a Tejútról az emberek világába. Ha mindenkinek sikerült az adott időn belül áthoznia a tündérét az ezüsthídon, akkor tapssal ünnepeljük meg a sikert!

3. Felhasználási lehetőségek

A módszertani kiadványban rengeteg tippet és tanácsot adunk ahhoz, hogy pedagógusként hogyan szabhatók a természeti és városi séták az adott település természeti és épített örökségének bemutatására, valamint részletesen bemutatjuk az általunk alkalmazott kreatív foglalkozások anyagait, lebonyolítási sorrendjét. A külföldön élő magyar közösségben fejlesztett módszertant változatos helyszíneken (Baja, Esztergom, Budapest) és keretek között (napközi, tábor, fesztivál) teszteltük Magyarországon gyerekek és szakemberek bevonásával. A tesztelési folyamat során bebizonyosodott, hogy a módszer számos kontextushoz széleskörűen és rugalmasan adaptálható. A foglalkozássorozat

által fejlesztett kompetenciák köre a tantárgyi integrációra is számos lehetőséget ad, az Ezüsthíd iskolai környezetben így egy tantárgyakon átívelő foglalkozássorozatként is megvalósítható. A pedagógus(ok) szándékától, az adott pedagógiai helyzettől függően ebben egyik vagy másik kompetenciaterület fejlesztése akár hangsúlyosabbá is válhat, ám a kompetenciák együttes jelenléte ebben az esetben is erősíti a foglalkozássorozat hatását.

Az Ezüsthíd módszertanát és adaptációs lépéseit a Danurb Nemzetközi Egyesület és a kultúrAktív Egyesület honlapján ingyenesen elérhető online kézikönyv foglalja össze. Az innen letölthető magyar és angol nyelvű segédanyag segítségével bármely közösség maga is elkészítheti a saját játékát, amit a jövőben pedagógus-továbbképzések szervezésével és további fordítások készítésével is szeretnénk elősegíteni.

Köszönetnyilvánítás

Köszönet a Stuttgarti Magyar Óvoda Egyesület tanárainak, diákjainak és szüleiknek a foglalkozássorozat fejlesztésben való közreműködésért, valamint a bajai Magyarországi Németek Általános Művelődési Központja Általános Iskola vezetőségének, 3.a osztályos diákjainak és osztályfőnökeinek a tesztelésért. A bajai foglalkozássorozatot megőrkítő csodás képeket Oszkai Péternek köszönhetjük.

Hivatkozások

Boldizsár Ildikó (Szerk.) (2014). *Meseterápia a gyakorlatban*. Budapest: Magvető Kiadó.

Európai Tanács (2004). *Oktatás és képzés 2010 munkaprogram végrehajtása. B munkacsoport: Kulcskompetenciák*.

Maróti Orsolya (2021). Ismeretlen, de nem idegen nyelv – a származásnyelvi tudásszerkezetről és oktatási helyzetről. Bándli Judit, Pap Andrea és Zajacz Zita (Szerk.) *MID-körkép. Magyar mint idegen nyelv: Oktatási helyzetek, módszertani tudnivalók*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. 129–150.

Peck, Christiane, Rot Gabrovec, Veronika, Čaňková, Michaela, Lázár, Ildikó és Vief-Schmidt Gerlind (2007). Materials and activities to develop intercultural competence. Lázár, Ildikó, Huber-Kriegler, Martina, Lussier, Denise, Matei S., Gabriela and Peck, Christina (Szerk.), *Developing and assessing intercultural communicative competence*. Strasbourg: Council of Europe. 19–22.

Sebestyén Ágnes és Tóth Eszter (2013). *Épített környezeti nevelés*. Pécs: kultúrAktív Egyesület és Arttan Kft.

Szilágyi-Nagy Anna, Borsos Levente, Sebestyén Ágnes, Hajnalka de Tricaud és Szentkirályi Jázmin (2022). *Ezüsthíd. Mesealapú közösségi játék Duna menti gyerekeknek. Módszertani útmutató pedagógusoknak örökségközvetítő foglalkozássorozat megvalósításához 8–10 éves gyerekekkel*. Budapest: DANURB Nemzetközi Egyesület.

Tóth Eszter és Sebestyén Ágnes (2018). *örökSÉG - ismeretterjesztő anyag, tanári kézikönyv*. Pécs: kultúrAktív Egyesület.

12. kép. A tesztelésben részt vevő Magyarországi Németek Általános Művelődési Központja Általános Iskola 3.a osztályos tanulói osztályfőnökeikkel és a kultúrAktív Egyesület tagjaival a bajai Duna-parton. Fotó: Oszkai Péter

A készítés szerepe és formái a gyermekközösségekkel történő közösségi tervezésben

Szondacsomagok, eszközkészletek és prototípusok az Alakítsd az iskolád Veszprém! projektben

Szilágyi-Nagy Anna, tájépítész, kultúrAktív Egyesület elnöke, Tübingeni Egyetem

Jákli Eszter, tájépítész, Magyar Agrár és Élettudományi Egyetem

Mihály Regina, pedagógus, óraadó, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem

Absztrakt

A kultúrAktív Egyesületnél az elmúlt években egyre többet foglalkozunk olyan szabadterek közösségi tervezésével, amelynek résztvevői gyermekközösségek. Cikkünkben először bemutatjuk a közösségi tervezés folyamatának lépéseit (Szilágyi-Nagy & Mihály, 2021) és az épített környezeti neveléssel ötvöztetett gyermekbarát módszertanunk megfontolásait, majd kitérünk a különböző készítési és alkotási folyamatok jelentőségére a gyerekek szabadterrel kapcsolatos tapasztalatainak és tudásának szintetizálásában, a fejlesztési ötleteik bemutatásában és finomításában. Ezután Sanders és Stappers (2014) modellje alapján három, a közösségi tervezésben gyakran alkalmazott készítési formát mutatunk be: a tervezési kontextus megértésére szolgáló ún. „szondacsomagokat”, az első tervötletek megfogalmazásában segítő ún. „eszközkészleteket”, valamint a kiválasztott tervek tesztelésében és finomításában segítő ún. „prototípusokat”. Végül konkrét példákat hozunk a három készítési formára az Alakítsd az iskolád Veszprém! projektünkben.

1. Közöségi tervezés a kultúrAktív Egyesületnél

MINDEN TÉR BEN GYEREKEKKEL

Típek és módszerek a szabadterek átalakítására
pedagógusoknak és tervezőknek

1. kép. A Minden térben gyerekekkel c. kiadvány pedagógusoknak és tervezőknek ad segítséget a gyermekközösségekkel történő közösségi tervezés kialakításához online és offline térben.

1.1. Közöségi tervezés gyermekközösségekkel

A tervezőkből és pedagógusokból álló kultúrAktív Egyesületnél az elmúlt években egyre több olyan projektünk volt, amelyben egy-egy gyermekközösséget támogattunk abban, hogy újragondolhassák a számukra fontos helyek – az iskolaudvar, a kollégium épülete vagy kertje, különböző városi közterületek vagy éppen a főtér – jövőjét. 2014-ben Budafok Belváros Diák szemmel projektünkben a Budafok belvárosában álló épületeket és közterületeket terveztük újra a környéken lévő iskolák diákjaival (Döbrönte, 2014; kultúrAktív, 2014). 2015-2016 között Pécs köztereit gondoltuk újra, és tettük gyerekbaráttá pécsi középiskolásokkal az Alakítsd a városod! projektünkben (Tóth, 2016). 2018-19 között a budapesti Vécsey János Leánykollégium épületének közösségi tereit és udvarát terveztük és alakítottuk át biztonságosabbá és élhetőbbé a kollégistákkal a SAFECITY – Biztonság.Város. Közösség. c. projekt keretében (Reith, Szilágyi-Nagy & Zöldi, 2019; Reith, Szilágyi-Nagy & Balogh, 2020). 2019 óta pedig egyre többet foglalkozunk iskolaudvarok közösségi tervezésével és átalakításával (pl. Reith & Szilágyi-Nagy, 2021; Szilágyi-Nagy, Csehné Berényi, Virt, Gerzsényi & Reith, 2022), amelyet éppen induló Nyitott Táj Akadémia (Towards the Open Landscape Academy) projektünkben gondolunk tovább, hogy gyermekbaráttá tehessük Vác városát. Az általunk kezdeményezett projekteknél az a különleges, hogy a gyerekek saját közösségükben (pl. osztályközösség, iskolaközösség, lakóközösség, játszóközösség stb.) gondolhatják újra az általuk használt és ismert terek jövőjét. A tervezés pedig attól válik közösségivé, hogy együtt, egy csoportként gondolkodnak az

adott tér fejlesztéséről a közösségi tervezés lépései során, így a helyzetfeltárásban, a jövőképkészítésben, az ötletek megfogalmazásában és tesztelésében, és lehetőség szerint a tervezést követő megvalósításban is.

2. kép. A Minden térben gyerekekkel c. kiadvány elméleti, gyakorlati és tanácsokat tartalmazó fejezeteiben megismerkedhetünk a gyermek-közösségekkel történő közösségi tervezés alapfogalmaival, folyamatával és alapvető online és offline módszereivel. Fotó: Oszkai Péter.

1.2. A közösségi tervezés lépései

Közösségi tervezési tapasztalatainkat, történjen az online vagy offline térben, a *Minden térben gyerekekkel* c. kiadványunkban foglaltuk össze, ahol bemutattuk a közösségi tervezés öt lépését a KIVEL-HOL-MIT-HOGYAN-ALAKÍTUNK? kulcsszavak mentén (Szilágyi-Nagy & Mihály, 2021). A kérdő mondat minden szava a közösségi tervezés egy-egy lépésére utal, amelyet könnyen megértenek a velünk dolgozó gyerekek is, így mindig tudják, éppen hol tartunk a folyamatban.

1. lépés KIVEL: a közösségi tervezés első, előkészítő lépéseként megismerkedünk a gyermekközösséggel, kialakítjuk a közösségi tervezésben résztvevő csoportot.
2. lépés HOL: miután ezt megtettük, a gyermekközösséggel közösen feltárjuk az adott helyszín állapotát és lehetőségeit
3. lépés MIT: a harmadik lépésben a fejlesztési célokat és a jövőképet fogalmazzuk meg
4. lépés HOGYAN: a következő lépésben a célokat megvalósító ötleteket fogalmazunk meg, közülük egyet-egyet tesztelhetünk is
5. lépés ALAKÍTUNK: a tervezést követi a megvalósítás, a folyamat végén egy-egy kiválasztott ötletet közösen meg is valósíthatunk!

1.3. Épített környezeti neveléssel ötvözött gyermekbarát közösségi tervezés

Az Egyesület az épített környezeti nevelés pedagógiai területén aktív, éppen ezért olyan korosztályra szabott élmény- és játékpedagógiával ötvözött közösségi tervezési folyamatokat alakítunk ki, amelyek kreatívak és segítik a térről és a részvételről való tanulást; támogatják a helyszínnel kapcsolatos tudás, tapasztalat, ötletek és vélemények kifejezését és megosztását, és ösztönzik a környezet alakításában való társadalmi részvételt. Kiemelten fontos számunkra, hogy gyermekbaráttá tegyük a tervezés műfaját, így a tervezési szempontokat ötvözzük a pedagógia szempontjaival. Különös

figyelmet fordítunk arra, hogy a korosztály igényei szerint válasszunk módszert (pl. kicsiknek dráma és kincskeresés, nagyoknak vitajáték és villámépítés), alakítsuk a foglalkozás időtartamát és ritmusát (kicsiknek 20-30 perc, nagyoknak 45 perces blokkok, amelyekben helyet kapnak energetizáló és levezető gyakorlatok).

Speciális tanulási folyamatba ágyazott tervezési folyamataink során a gyerekek (1) tapasztalatot szereznek a tervezendő környezetről, (2) megértik a környezetet alakító tényezőket és azok dinamikáját, (3) majd maguk is aktívan részt vehetnek a környezet tervezésében és alakításában. A közösségi tervezés HOL, helyzetfeltáró lépésében a gyerekek először tapasztalatot szereznek az általuk nap mint nap használt terekről, és kreatív feladatokkal (pl. öröm-bánat térkép, polaroid szoborcsoportok, érzékszervi kutató feladatok stb.) feldolgozzák benyomásaikat és a környezeti ingereket. Ezután következhet a környezetet alakító tényezők megismerése és megértése, a szükséges ismeretek átadása, a teret alakító tényezők dinamikájának feltárása (előadások, SWOT analízis gyerekeknek, beszélgetések, vitázás stb.). A közösségi tervezés MIT és a HOGYAN lépéseiben a fiatalok tervezési célokat és ötleteket fogalmaznak meg, amelyek arra a fontos felismerésre alapulnak, hogy az épített környezet nem eleve adott, hanem az emberek munkája és alakító tevékenysége révén alakult ki, amelyben nekik is szerepet lehet és kell vállalniuk, legyen szó a környezet értékeinek megőrzéséről vagy annak továbbfejlesztéséről.

2. A készítés szerepe és három formája a közösségi tervezésben

3. kép. A Budaörsi 1.sz. Általános Iskola diákjai és pedagógusai „szondacsomag” segítségével osztják meg egymással tapasztalataikat és véleményüket az iskolaudvar jelenlegi állapotáról a közösségi tervezés HOL lépésében. Fotó: Lakatos Máté.

2.1. A készítés szerepe a közösségi tervezésben

Közösségi tervezéskor fontos, hogy a tervezésben nem jártas résztvevők számára is megfelelő módszereket és kereteket biztosítsunk a tervezéshez, amelyben ki tudják fejezni a tér jövőjével kapcsolatos igényeiket és ötleteiket. Ebben segíthetnek a különböző készítési technikák, amelyből mi is többfélét használunk a közösségi tervezés HOL-MIT-HOGYAN lépései során.

Az Egyesületnél gyakran készítünk térképeket, kollázsokat, látványterveket, esetleg különböző léptékű modelleket a gyerekekkel. A készítés és alkotás folyamatán keresztül egyfelől szintetizáljuk a tapasztalatainkat, tudásunkat a megtervezendő szabadterről, másfelől meg tudjuk mutatni és vitatni ötleteinket, harmadrészt tesztelni és a visszajelzések alapján egyre inkább finomítani tudjuk azokat. Az elkészült alkotások gyakran többértelműek vagy csak keveset árulnak el az ötletről (Sanders & Stappers, 2014), ami egyben lehetőség az

ötlet jelentésének kreatív interpretálására és csoportos megvitatására. A készítést nálunk tehát gyakran az alkotás szóbeli bemutatása vagy használatának eljátszása követi, amely során egyre pontosabbá válik az ötlet jelentése mind az alkotás készítője, mind pedig a hallgatóság számára.

2.2. A készítés három formája a közösségi tervezés különböző lépéseiben: szondacsomagok, eszközkészletek és prototípusok
Sanders és Stappers (2014) három készítési (angolul „making”) formát különböztet meg a közösségi tervezés során, amelyeket mi is gyakran alkalmazunk saját közösségi tervezési gyakorlatunkban. A három készítési forma a következőképpen néz ki a HOL-MIT-HOGYAN tervezési lépések során:

- „Szondacsomagok” (angolul „probes”) olyan csomagok, amelyek különböző kellékeket és instrukciókat tartalmaznak. A gyerekekhez eljuttatott csomagok a gyerekeket a tervező jelenléte nélkül készítésre készítik. Az elkészült alkotások a tervezőnek visszajuttatva inspirálhatják a tervezést, és akár különböző tervezési információk és következtetések is levonhatók belőlük (Gaver, Dunne, & Pacenti, 1999). Mi a szondacsomagokat a közösségi tervezés HOL-MIT-HOGYAN lépésében is alkalmazzuk, amikor a gyerekek nézőpontjának, véleményének, tapasztalatainak, álmainak vagy ötleteinek megismerése és megértése a cél. A mi esetünkben gyakran előfordul, hogy a tervezők maguk a gyerekek, és ők készítettek szondacsomagokat társaik bevonására (pl. egy kisebb gyermekcsoport pályázati felhívást készít a teljes iskolaközösség bevonására).

4. kép. A Budaörsi 1.sz. Általános Iskola diákjai karton papírokból és színes filctollakból álló „eszközkészlet” segítségével mutatták be egymásnak ötleteiket az iskolaudvar fejlesztéséről a közösségi tervezés HOGYAN ötletkészítési szakaszában. Fotó: Virt Ágnes.

5. kép. A Budaörsi 1.sz. Általános Iskola diákjai kartondobozokból és egyéb kellékekből készített valós léptékű „prototípusokat” próbálták ki és véleményeztek a közösségi tervezés HOGYAN ötlettesztelési szakaszában. Fotó: Lakatos Máté.

A szondacsomagok a helyzetfeltárási HOL lépésben a gyerekek térrel kapcsolatos tapasztalatait, a jövőkép megfogalmazásáról szóló MIT lépésben a gyerekek álmait, az ötletek megfogalmazásáról szóló HOGYAN lépésben pedig a konkrét ötleteiket mutathatják be. A visszaérkezett alkotások segítenek megismerni a gyermekek nézőpontját és az azonosulást azokkal. Emellett a mi gyakorlatunkban gyakran az is előfordul, hogy a szondacsomagokat facilitált környezetben, foglalkozásvezető segítségével használják a gyerekek, az elkészült alkotásokat pedig egymásnak is bemutatják a gyerekek. Az alkotások ezáltal megalapozzák a közösségi tudást.

- Az „eszközkészletek” (angolul „toolkits”) különböző anyagokból álló készletek, amelyek facilitált foglalkozásokon segítenek az ötletek megfogalmazásában. Lehet ez egy gyurmakészlet, amelyből meggyúrhatják az ötletet, egy magazin-olló-filctoll-ragasztó készlet, amiből kollázsokat készíthetnek, vagy doboz-sniccer-olló-filctoll készlet, amivel kisméretű modelleket építhetnek a gyerekek stb. Az eszközkészletekkel történő alkotásra nálunk a MIT jövőképkészítési és a HOGYAN ötletkészítési szakaszban szakaszban kerül sor, amikor a jövőkép megfogalmazására vagy egy-egy ötlet készítésére van szükség. Az alkotás eredményeként tehát megszületnek azok az ötletek, megoldások és javaslatok, amelyeket később meg lehet tervezni és tovább lehet fejleszteni.
- A „prototípusok” (angolul „prototypes”) a megvalósítandó ötletek fizikai megnyilvánulásai, amelyek készülhetnek különböző alapanyagokból (dobozok, zsinórok, feliratok stb.), és az ötletek tesztelésére szolgálnak. A prototípusok megalkotására a HOGYAN ötlettesztelési lépésben kerül sor, amikor egy-egy kiválasztott ötlet (pl. bútor vagy térkialakítás) hatásának vagy hatékonyságának kiértékelésére van szükség. Az alkotás eredményeként tehát konkréttá válik egy-egy ötlet (pl. elkészül egy látványterv, egy makett, egy folyamatábra, egy metszet, egy színdarab vagy szerepjáték, akár egy közel valós méretű installáció stb.), amely lehetőséget ad az ötlet véleményezésre és kipróbálására. A prototípusok lehetnek elnagyoltak, azaz csak egy benyomást adnak az ötletéről, vagy részletesek, amelyek nagyon hasonlítanak a tényleges végeredményhez. A prototípusok a tesztelések és visszajelzések eredményeként folyamatosan finomodnak.

A következőkben a kultúrAktív Egyesület *Alakítsd az iskolád Veszprém!* c. projektjén keresztül szemléltetjük ezeket a készítési formákat.

3. Szondacsomagok, eszközkészletek és prototípusok az Alakítsd az iskolád Veszprém! projektben

Az Alakítsd az iskolád Veszprém! - társasjáték alapú iskolaudvar alakítás általános és középiskolásoknak c. Nemzeti Kulturális Alap támogatta projekt keretében két veszprémi iskola – a VSZC Jendrassik-Venesz Technikum és a Hriszto Botev Német Nemzetiségi Nyelvoktató Általános Iskola – iskolaközösségével közösségi terveztünk. Célunk mindkét iskolában az iskolaudvar újragondolása volt. A közösségi

tervezés KIVEL-HOL-MIT-HOGYAN-ALAKÍTUNK?! lépései mentén haladva a diákokra szabott kreatív gyakorlatokkal és különböző készítési módszerekkel mértük fel az udvarok jelenlegi állapotát, határoztuk meg fejlesztési céljait és a lehetséges beavatkozásokat. A tervezés eredményeként rengeteg ötlet született, amelyek közül egyet-egyet kiválasztottunk megvalósításra. A Botevben egy hullámpadot, a Jendrában egy ülőszettet és egy irányító táblát építettünk meg a DEMO Egyesület segítségével. Az elkészült alkotásokat kis ünnepség keretében adtuk át az iskolaközösség számára. Reméljük, hogy az első ötletek megvalósulását még több követi majd!

A következőkben egy-egy példát hozunk a projektből a „szondacsomagok”, az „eszközkészletek” és a „prototípusok” használatára. A készítési módszereket pedig a közösségi tervezés általunk javasolt három lépéséhez, a HOL-MIT-HOGYAN lépésekhez rendeljük.

3.1. Szondacsomag az udvar felfedezésére

- **Közösségi tervezési lépés:** HOL helyzetfeltárási lépés
- **Módszer:** térképkészítés
- **„Szondacsomag” tartalma:** nyomtatott térkép az udvarról, tollak jegyzetelni, polaroid kamerák fényképezéshez, különböző matricapöttyök a szeretett és nem-szeretett helyek jelölésére, 2 db instrukció
- **Instrukció 1. Készíts polaroid jeleneteket!** Mutassátok meg a kedvenc helyeiteket az udvaron, és játsszátok el társaiddal, hogy mit csináltok ott! A jelenetről készítsétek polaroid fotót! Ezután keressétek fel azokat a helyeket, amelyeket nem használtok, és társaikkal beszéljétek meg, mi ennek az oka, és találjátok ki, mit lehetne ott csinálni! Játsszátok el az ötleteket, és készítsétek erről is polaroid képet! Ezután a szeret / nem-szeret helyek fotóit ragasszátok fel a térképre! A térképet juttassátok el a foglalkozásvezetőhöz!
- **Instrukció 2. Készíts öröm-bánat térképet!** Jelöljétek be a matricák segítségével azokat a helyeket a térképen, amelyeket szerettek az udvaron, és azokat is, amelyeket nem szerettek! Röviden írjátok le a pötty mellé, hogy miért szeretitek vagy nem szeretitek azokat a helyeket. A térképet juttassátok el a foglalkozásvezetőhöz!

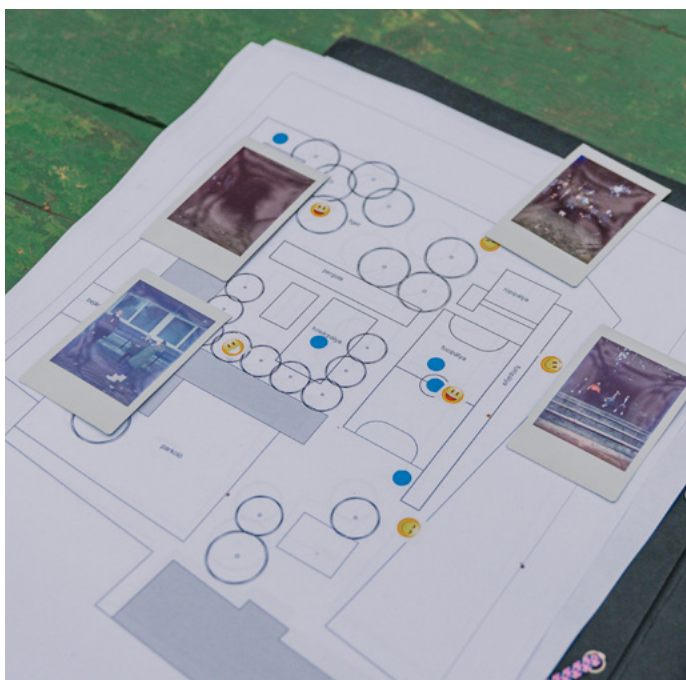
6. kép. A foglalkozásvezető a „szondacsomagban” található polaroid kamerával rögzítheti a gyerekek kedvenc tevékenységeit a séta során. Fotó: Oszkai Péter.

7. kép. A rövid történetekkel és feliratokkal kiegészített polaroid képek segítenek a tervezőnek betekintést nyerni a gyerekek mindennapi tapasztalataiba. Fotó: Reith Anita.

8. kép. A „szondacsomag” kellékei segítségével a tervező csapat megbeszélheti és térképen jelölheti az udvar örömeire és bánra okot adó helyeit. Fotó: Oszkai Péter.

9. kép. A szondacsomag kellékeiből elkészült térkép, valamint a térképezés során elhangzó beszélgetésről készített jegyzetek alapozzák meg a közösségi tervezés következő lépéseit. Fotó: Oszkai Péter.

- **Korosztály szerinti adaptáció:** Alsósokkal nyugodtan használják a polaroid kamerákat és smiley matricákat a térképezéshez. Nagyobbakkal elég lehet a térképezés végrehajtása, és a szeretett és nem-szeretett helyek jelölésére smiley matricák helyett megfelelő lehet egy-egy szín.

Az iskolaudvar helyzetének feltárásához térképkészítésre alkalmas „szondacsomagot” készítettünk. A Sanders és Stappers (2014) által leírtakkal ellentétben mi nem arra kértük a gyerekeket, hogy írásbeli instrukciókat önállóan követve készítsenek polaroid képeket és térképeket, hanem közös készítésre hívtuk őket. A foglalkozásvezető szóbeli instrukciói alapján és az éppen szükséges kellékeket megkapva készítettek először önállóan, kis csoportban képeket a gyerekek, visszatérve a központi asztalhoz, közösen ragasztottuk fel a képeket a térképre. Ezután pedig következhetett a szeretett és nem-szeretett helyek bejelölése a térképen a matricák segítségével, amely szintén közös mozzanat volt. A ragasztás és matricázás közben minden csapat mesélt a fotóiról és arról, melyik helyet miért szereti vagy miért nem. A közösségi készítés lehetőséget adott arra, hogy a gyerekek meghallgassák egymás történeteit, és ezáltal megismerkedjenek egymás nézőpontjával, tapasztalataival és igényeivel.

3.2. Eszközkészlet a jövőkép készítéshez

- **Közösségi tervezési lépés:** MIT jövőképkészítési lépés, HOGYAN ötletkészítési lépés
- **Módszer:** jelen-jövő párok
- **„Eszközkészlet” tartalma:** nyomtatott fotók az udvar tervezendő helyszíneiről, nyomtatott inspirációs fotók különböző hangulatú szabadterekről, filctollak és post-itok jegyzetelni, az udvar kinyomtatott térképe
- **Instrukció:** Alkossatok párokat. Minden pár véletlenszerűen kap egy fotót az udvar egyik részéről, amely az udvar jelenlegi állapotát ábrázolja. Párosítsatok ehhez a helyszínhez egy vagy több inspirációs képet, amely segítségével meg tudjátok mutatni, hogy milyennek szeretnétek látni a helyszínt a jövőben. A post-itra jegyzeteljétek fel az ötlet részleteit!

10. kép. A jelen-jövő párok kialakításához fontos, hogy „eszközkészletünkben” sok különböző hangulatú és funkciójú szabadteret ábrázoló inspirációs fotó legyen, amelyek közül a fiatalok kedvükre válogathatnak. Fotó: Oszkai Péter.

11. kép. A jelen-jövő párok szóbeli bemutatásával egyértelműsíthető, hogy az inspirációs fotók mely minőségei fontosak a helyszín jövője szempontjából, és sokszor már konkrét ötleteket is megvitathatunk. Fotó: Oszkai Péter.

Ha kész vagytok, akkor minden pár bemutathatja az ötletét a többieknek. Miután bemutattátok az ötletet, helyeztük el a jelen-jövő-párokat a térképre.

- **Korosztály szerinti adaptáció:** Ez a gyakorlat kicsikkel és nagyokkal is jól működik. Kisebbeknek készíthet segítőkérdéseket, amelyek alapján felkészülhetnek a prezentációra.

A megfelelő jövőkép meghatározása kulcsfontosságú egy-egy terület fejlesztése kapcsán, ami legtöbb esetben nehézséget jelent a gyerekek számára. A jól kialakított jelen-jövő eszköztárban azonban mindenki megtalálja az inspirációt: választhat a sokféle hangulat, társas helyzetet és tervezési stílus közül. A képek segítségével pedig bemutatathatók azok az ötletek is, amelyek nem szerepelnek konkrétan az ábrákon. Mivel ez a jövőképkészítési folyamat nagyon egyszerű és gyors (kb. 10 perc alatt ki tudják választani és post-it-ra jegyzetelni az ötleteiket a diákok), ezért elegendő idő marad a jelen-jövő párok bemutatására. Ahogy Sanders és Stappers (2014) is rávilágított, az alkotások a prezentáción és a szituációs játékon keresztül válnak egyre világosabbá, a bemutatás körül kibontakozó beszélgetések pedig lehetőséget adnak arra, hogy kiválasszuk azokat az irányokat és ötleteket, amiket részletesen is megtervezünk. Míg a jövőképhez elegendő lehet egy gyors gyakorlat, javasoljuk, hogy a jövőképet megvalósító konkrét ötletek elkészítéséhez válasszunk bonyolultabb, több időt igénylő gyakorlatot (pl. poszterkészítés, modellezés stb.).

12. kép. Az „eszközkészlet” kellékeiből egyfajta villámkollázs lesz, amely térképen rögzíti a helyszín jelenlegi állapotát, a hozzá társított jövőképet és kísérőszöveget. Fotó: Oszkai Péter.

13. kép. Csináljunk kerti kiülőt! A „prototípuskészítéssel” a megvalósítás előtt gyorsan és olcsón megmutathatjuk ötletünket másoknak, amihez akár elegendő lehet néhány meglévő bútor átmozgatása is. Fotó: Deák Dorottya.

14. kép. Vajon mások is ilyen kiülőt szeretnének? A „prototípuskészítés” után jöhet a tesztelés. Próbáljuk ki a prototípust, játszunk vele, véleményezzük mi működik és mi nem, ha kell keressünk alternatív megoldásokat. Fotó: Deák Dorottya.

3.3. Prototípuskészítés az ötletek teszteléséhez

- **Közösségi tervezési lépés:** HOGYAN ötletkészítési és -tesztelési lépés
- **Módszer:** Installációkészítés
- **„Prototípus” alapanyagai:** feltűnő és színes ragasztószalag vagy maszkoló szalag, zsinórok, olló, dobozok, lepedők, A4-es papírok, filctollak, kinyomtatott vagy rajzolt képek a lehetséges beavatkozásokról, mozgatható székek és asztalok stb.
- **Instrukció:** Hogyan változtatnád meg ezt a teret? Mit tennél ide? Az itt látható kellékek segítségével készíts installációt, ami megmutatja, hogyan és mire szeretnéd használni a jövőben ezt a helyszínt! Helyezz el feliratokat, utasításokat

és jeleket, határolj el területeket, amelyek segítenek megérteni az ötleted. Ha elkészültek az installációk, akkor tárlatvezetést tartunk. Ekkor bemutathatod az installációd a többieknek, akik ki is próbálhatják azt. Gyűjts visszajelzéseket és javaslatokat társaidtól a tesztelés közben, a visszajelzések alapján pedig gondold végig, hogy hogyan változtatnád meg az eredeti ötleted, hogy még jobb legyen!

- **Korosztály szerinti adaptáció:** Ez a gyakorlat kicsikkel-nagyokkal nagyon jól működik. Kicsiknek adhatsz limitált anyagkészletet pl. dobozokat nagyméretű modellek építéséhez, szivacsot és hurkapálcát kis modellek építéséhez stb.

15. kép. Ez ám a menő ülőszett! A „prototípus tesztelés” tapasztalatai alapján dönthetünk úgy, hogy elvetjük az ötletet vagy úgy is, hogy a visszajelzéseket beépítve finomítunk rajta, hogy egy sokkal jobb dolog valósuljon meg. Fotó: Oszkai Péter.

Ebben a gyakorlatban érdemes olyan csapatokat alakítani, akik szívesen dolgoznak együtt. 3-5 fős csoportok gondolkodjanak egy-egy prototípus (installáció) megépítésén. A készítési folyamatban elég minimális segítséget adni a gyerekeknek, hiszen az anyagok használata egyszerű és intuitív. Tapasztalatunk szerint a tesztelésben van szükség több támpont adására. Elképzelhető, hogy minden csapatnak adsz egy kérdéslistát, amit miközben kipróbálják a prototípusukat, kitöltenek. De az is előfordulhat, hogy te, mint foglalkozásvezető irányítod a visszajelzésgyűjtés folyamatát. Megkéred a csapatokat, hogy mutassák be az installációt, segíted, hogy a többiek kipróbálhassák, és irányítod, hogy adjanak visszajelzéseket és javaslatokat a tervvel kapcsolatban. Ezután adj időt a csoportoknak, hogy végiggondolják, mit hallottak, és kérd meg őket, hogy gondolják végig, hogyan változtassanak az ötleten (ha szükséges) a tesztelés eredményei kapcsán. Adott esetben meghívhatod a tervezőt is a tárlatvezetésre, és megkérheted, hogy ő adjon visszajelzést az ötletekre, a tapasztalatok alapján pedig tovább dolgozhat a tervező.

Köszönetnyilvánítás

Köszönjük a VSZC Jendrassik-Venesz Technikum és a Hriszto Botev Német Nemzetiségi Nyelvoktató Általános Iskola vezetőségének, tanárainak, oktatóinak és diákjainak a közösségi tervezést és a sok kreatív alkotást. Köszönjük a DEMO Egyesület munkatársainak, hogy segítettek a diákok álmainak megvalósításában. Oszkai Péternek, hogy megörökítette a veszprémi iskolai foglalkozások legszebb pillanatait, Deák Dorottyának pedig a prototípuskészítésről készített fotóit.

Hivatkozások

Döbrönte Katalin (Szerk.) (2014). *Közösségi Tervezéssel Budafok-Tétény Belvárosának Megújulásáért*. Budapest: Promontorium Polgári Casino.

Gaver, William W., Dunne, Anthony & Pacenti, Elena (1999). Cultural Probes. (Magyarul: Kulturális szondák) *ACM Interactions*, 6: 21–29.

kultúrAktív Egyesület (2014. június 27.). *Budafok belváros diákszemmel: SzÉpítészek, közösségi tervezéssel Budafok-Tétény belvárosának megújulásáért! Épített Környezeti Nevelés*.

Reith Anita, Szilágyi-Nagy Anna & Zöldi Anna (Szerk.) (2019). *Építészeti bűnmegelőzés középiskolásokkal: Módszertani kiadvány pedagógusok számára 12+2 foglalkozásjavaslattal*. Pécs: kultúrAktív Egyesület.

Reith Anita, Szilágyi-Nagy Anna & Balogh Péter István (2020). *From Safety and Security to Liveability and Loveability – A Case Study for Introducing Crime Prevention through Environmental Design Principles to a High School Dormitory in Hungary*. *Ecology & Safety*, 14: 100-121.

Reith Anita & Szilágyi-Nagy Anna (2021). *Demokratikus tájépítéssel iskolai környezetben I. Együttműködés a miskolci Dr. Ámbédkar Iskolával*. Pécs: kultúrAktív Egyesület.

Sanders, Elizabeth B.-N. & Stappers, Pieter Jan (2014). Probes, toolkits and prototypes: three approaches to making in codesigning. (Magyarul: Szondák, eszközkészletek és prototípusok: három megközelítés a co-designban) *CoDesign: International Journal of CoCreation in Design and the Arts*, 10:1, 5-14. DOI: 10.1080/15710882.2014.888183

Szilágyi-Nagy Anna, Csehné Berényi Beáta, Virt Ágnes, Gerzsenyi Judit & Reith Anita (2022). *Demokratikus tájépítéssel iskolai környezetben II. Együttműködés a Budaörsi 1. Számú Általános Iskolával*. Pécs: kultúrAktív Egyesület.

Szilágyi-Nagy Anna & Mihály Regina (2021). *Minden térben gyerekekkel: Online és offline közösségi tervezés gyermekközösségekkel. Tippek és módszerek a szabadterek átalakítására pedagógusoknak és tervezőknek*. Pécs: kultúrAktív Egyesület, ISBN: 978-615-81428-8-5

Tóth Eszter (2016. március 19.). *Alakítsd a városod! Épített Környezeti Nevelés*.

Történelem, irodalom, művészet: integratív múzeumpedagógiai program

Beszámoló az „Összefüggések és párhuzamok a képzőművészet tükrében – a 19. századi magyar irodalom és történelem tanításának újszerű lehetőségei” című, a Magyar Nemzeti Galériában megvalósult pedagógus-továbbképzésről

Albrecht Zsófia, BTK MI - MTA Művészeti Gyűjtemény
Király Zsuzsanna, Magyar Nemzeti Galéria

A képzés előzménye

Az AMASS nemzetközi Horizon2020 kutatás egyik programját partnerintézményként a Magyar Nemzeti Galéria valósította meg. A múzeum projektje a fővárosi és vidéki közép fokú oktatási intézmények számára fejlesztett olyan múzeumpedagógiai foglalkozásokat, amelyek hatékonyak lehetnek a társadalmi különbségekből is adódó hátrányos helyzet leküzdésére, és adaptálhatóak más múzeumok számára is. A program részeként 30 órás akkreditált tanártovábbképzés (hibrid formában) is indult azzal az elsődleges célkitűzéssel, hogy a pedagógusok elméleti és gyakorlati fogódzókat kapjanak a képzőművészeti alkotások és a tananyag összekötéséhez, iskolai környezetben. A képzés az *Összefüggések és párhuzamok*

a képzőművészet tükrében - a 19. századi magyar irodalom és történelem tanításának újszerű lehetőségei címmel valósult meg két alkalommal, az egyes modulok elsősorban a múzeum 19. századi állandó gyűjteményére épültek, folyamatos kapcsolódással a magyar nyelv és irodalom, valamint a történelem tárgyak tantervi elvárásaihoz.

Az online képzési forma tapasztalatai

Az online forma egyik legnagyobb előnye, hogy lehetőséget adott az esélyegyenlőség megteremtésére. A tér és idő szabta korlátok feloldása lehetővé tette, hogy a fővárostól távolabb élő, sőt Magyarországon határain kívül élő pedagógusok is részt vehessenek a programban.

1. kép. A pedagógustovábbképzés záróalkalma a Magyar Nemzeti Galériában. (Nagy Tamás felvétele, 2022.)

Az online képzés segíti a digitális kompetencia fejlesztését, amely kiemelt fontosságú az élethosszig tartó tanulás szempontjából. Lehetővé teszi, hogy a résztvevők megismerjék a gyűjtemény digitalizált részeit (virtuális kiállítások, 3D műtárgyak), és módszereket kapjanak a közoktatásban való hasznosításukhoz. A digitális kulturális örökségi tartalmak segítségével az oktatási intézmények folyamatosan újrashasznosíthatják a múzeumokban felhalmozott tárgy- és tudásanyagot, így a múzeumok képesek forrást biztosítani a közoktatás és az élethosszig tartó tanulás számára (Bánki-Ruttkay 2020:81). Mindemellert az online forma módszertani szempontból is kifejezetten előnyös volt, mivel a továbbképzés célja, hogy a pedagógusok a saját szakterületükön, az iskolai órákon, a napi munkájuk során tudják felhasználni a múzeum adta lehetőségeket.

A digitális múzeumi tartalmak egyre gyorsuló terjedése világszerte megfigyelhető jelenség, amelyet a COVID-19 által okozott megváltozott helyzet tovább fokozott. A látogatók bevonását, élményszerű tanulását vagy akár a pedagógusok szakmai felkészülését segítő multimédiás tartalmak, valamint az online szolgáltatások még nagyobb mennyiségben váltak elérhetővé (Koltai 2020:142). Ezek a tartalmak azonban nem csak a krízishelyzetben, hanem a múzeumok újranyitása után is segítik a látogatók kapcsolódását és hasznosíthatók az oktatásban. Mindez nem váltja ki az eredeti műalkotásokkal való találkozást, hanem kiegészíti, előkészíti, feldolgozza és támogatja az offline múzeumi élményt (Ruttkay-Bényei 2021:99-100).

A digitális múzeumi tartalmak bemutatása önmagában azonban nem elegendő. Fontos, hogy mindehhez módszertant, felhasználási ötleteket, javaslatokat adjunk, valamint, hogy beszélgetést kezdeményezzünk a digitális tartalmakról és azok oktatásban való felhasználásáról. A pedagógusok számos feladatot kaptak, amelyeknek kisebb része egyéni, nagyobb része különböző létszámú csoportokban zajlott. A feladatok keretében a résztvevők a Zoom mellett folyamatosan használták a Google felületeit (Drive, Google Docs), a Youtube, a Spotify és a Mentimeter alkalmazásokat a csoportmunkákhoz, különféle lejátszási listák, szöveghők készítéséhez, valamint szavazásokhoz. A csoportmunkák eredményeit tartalmazó mappákhoz, akár csak a képzés elméleti anyagához, a résztvevők a képzést követően is hozzáférnek, használhatják. A feladatok mellett egymás megismerésére és a csapatépítésre is időt szántunk, amelyhez szintén az említett online felületeket használtuk.

Milyen digitális múzeumi tartalmakat és módszereket ismertek meg a pedagógusok?

1. Virtuális kiállítások, 3D műtárgyak

A Magyar Nemzeti Galéria a virtuális kiállítások két típusát tette elérhetővé a látogatók számára: az időszaki kiállítások esetében egy-egy fizikai, épített kiállítótér digitális változatát, valamint a múzeumi gyűjteményben fellelhető, tematikusan kiválasztott tárgyakból a virtuális térben létrejött új kiállításokat. Ezek a kiállítások nem csupán a műalkotások megismerését teszik lehetővé, hanem a kurátori koncepcióba is bepillantást engednek, beépítve a befogadást segítő

anyagokat, a falszövegeket, tárgyfeliratokat, fotókat és filmeket. A virtuális tárlatok az egyéni böngészést és a vezetett kiállítás látogatásokat egyaránt lehetővé teszik és változatos feladatokhoz biztosítanak terepet: tájékozódás a tárlatban, előre megadott szempontok szerint egy-egy műalkotás többszempontú megismerése, a kiállított művek, kiállítási egységek összekapcsolása a tananyaggal (irodalmi szövegekkel, történelmi forrásokkal vagy kor-szakokkal). A gyűjtemény egy-egy fontosabb darabja mindemellert digitálisan feldolgozva is elérhető. A nagy felbontású, közelíthető képek mellett ezek az oldalak további információkat is tartalmaznak a műalkotásokról, amelyek segítik az értelmezést és a befogadást. Jó példa erre a múzeum gyűjteményében őrzött kisszebeni főoltár (1496), amelyet a kiállítótérben nyitott oltárszárnyakkal rögzítettek, virtuális formában azonban egy animáció segítségével a tárgy mozgásba hozható, így a zárt és a nyitott nézet egyaránt láthatóvá válik.

A múzeum gyűjteményének egyes műtárgyai 3D formában is megtalálhatók. A szobrok 360 fokos szögben forgathatók, amely kiválóan alkalmas olyan részletek megfigyelésére is, amelyeket a kiállítótéri installáció, vagy a műtárgyvédelmi szempontok nem tesznek lehetővé.

II. Online tananyagok, feladatlapok, gyűjteményi böngésző

Legszorosabban a múzeum honlapján megtalálható online, interaktív kiegészítő tananyagok kapcsolódnak a tantervekhez. Eddig három lapozható, kattintható füzet készült el, amelyek a középiskolai irodalom, vizuális kultúra, történelem tantárgyakhoz kapcsolódnak, a múzeum műtárgyain keresztül (a legendás Nyugat folyóirat szerzőit és képzőművész kortársaikat bemutatva, képet alkotva a korszak legfontosabb művészeti irányzatairól; a reformkor kulturális környezetéről; illetve Arany János balladáit és a képzőművészet kapcsolatáról). Az interaktív tananyagok a szöveges információkon, látványos szemléltető grafikákon túl hanganyagokat, videókat, kattintható szómagyarázatokat is tartalmaznak. A füzetekben az eligazodást piktogramok segítik, ezekre kattintva juthatunk el külső weboldalakra, vagy jelennek meg a tovább gondolkodást támogató nyílt végű kérdések, kapcsolódó műtárgyak a múzeumi műtárgy böngészőből. A képekre és szövegekre mutató feladatok elsősorban azok (részletesebb) megfigyelését, elemzését, (újra)alkotását támogatják, de találunk a feladattípusok között párosító játékot vagy képregény szerkesztést is.

A tananyagok ingyenesen elérhetőek a múzeum honlapján, így mind a pedagógusok, mind a diákok szabadon használhatják a.) a múzeumlátogatás előkészítésére (így például képelemzési szempontok, műtárgyak előzetes ismertetése, múzeumi térhasználat megbeszélése), b.) a tapasztalatok összefoglalására (érzelmi és gondolati asszociációs képességek, az önismeret, az empátia, az esztétikai érzék fejlesztése a zenei, az irodalmi és a vizuális művészeti alkotások összehasonlításával és a művészi élmény átélésével), valamint c.) az iskolai órák anyagának kiegészítésére (többek között ráhangolódás/összefoglalás/rendszerezés, önálló alkotó munkához ötletelés).

A múzeumi honlapról letölthető feladatlapok is elérhetőek, amelyek az olvasókönyvekben, tankönyvekben leggyakrabban reprodukált 19. századi műalkotások megismerését segítik, mint Munkácsy Mihály *Siralomház I.* (1870), Benczúr Gyula *Vajk megkeresztelése* (1873) vagy Wagner Sándor *Dugovics Titusz önfeláldozása* (1859). A gyűjteményi böngésző egy több, mint 13.000 tételt tartalmazó keresőfelület. A gyűjteményben őrzött alkotások nagy részéről tartalmaz reprodukciókat, műtárgyadatokat, rövid leírásokat. Segítségével az is megtudható, hogy az adott mű látható-e az állandó kiállításon. A böngésző egyik legnagyobb előnye, hogy a reprodukciók lementhetők és oktatási célból felhasználhatók. A képzés során a résztvevőknek számos feladatot kellett a képek vagy a képekhez kapcsolódó információk segítségével megoldani, például írásgyakorlatot: ismert festmények reprodukcióit írták le különböző publicisztikai stílusban, vagy éppen rímpárokban. Ugyancsak egy-egy festményből kiindulva a tanárok rap szövegeket is írtak, majd elő is adták azokat egy választott zenei alaphoz. Bátorítottuk a résztvevőket, hogy a festményeket a művészettörténeti kontextustól elszakítva is használják, például az online képzési napok elején szavazással mértük fel, hogy ki melyik festmény szereplőjéhez érzi hasonlóan magát.

III. Videók, audio guide

A múzeum weboldalán, illetve YouTube felületén megtalálható videók vagy egyes műalkotásokat mutatnak be részletesebben, vagy tematikus vezetésre invitálnak. Jó példa az utóbbira a *Mesék a múzeumból - Remekművek a Nemzeti Galériából* című film, amelyben több szereplő segítségével, egészen eltérő szempontok szerint ismerkedhetünk a műalkotásokkal. A videóban egy restaurátor, egy művészettörténész, egy múzeumpedagógus, egy teremőr és egy nyolcéves kisfiú megközelítéséből ismerhetjük meg az alkotásokat. A múzeumok látogatóknak készített tartalmai között egyre gyakrabban találkozhatunk hasonló megoldással: a múzeumi tárgyak, gyűjtemények vagy az azokhoz kapcsolódó háttérismeretek közvetítése kapcsán a múzeumi szakemberek mellett más területek szakértői, művészek, illetve akár a muzeológiai munkában nem is érintett személyek interpretációit is megismerhetjük. Ez a jelenség szorosan kapcsolódik ahhoz az új muzeológiai szemlélethez, amely szerint a múzeumban őrzött és kiállított tartalmaknak nem csak egyetlen lehetséges megközelítése, olvasata, értelmezése lehet, és amely a múzeumra, mint a látogatókat facilitáló intézményre tekint (Koltai 2020:149). A különböző interpretációk értékelése, elemzése arra bátorít, hogy a pedagógusok is bátrabban, szabadabban válasszák ki és értelmezzék a műalkotásokat. A tanárok számára szintén jól felhasználhatók a különféle kreatív technikákat bemutató videók, amelyek a gyűjtemény fontosabb műalkotásaira reflektálnak. A videóban bemutatott alkotótechnikák kiválasztása során szándékosan könnyen beszerezhető, egyszerű alapanyagokat és eszközöket használtunk. A kreatív tevékenység a képzés online része során is szerepet kapott: a résztvevők műtárgyakból kiindulva készítettek csendéleteket különböző technikákkal (fotó, kollázs), majd feltöltötték egy közös felületre. A mozgóképes tartalmak mellett elérhetővé vált és az oktatásban, tanári felkészülésben ingyenesen és szabadon felhasználható a Nemzeti Galéria állandó kiállításának teljes audio guide anyaga is.

A személyes találkozás tapasztalatai

A záróalkalom előben, a Nemzeti Galériában zajlott. A kiállítótérben, valamint a műhelyben bemutatott módszerek és feladatok arra a gondolatra épültek, hogy a tanulási módszerek és az emlékezés minősége összefügg: minél inkább élményalapú (mozgásos, több érzékszervet is bekapcsoló) és aktív részvételt követelő a (tanulási) folyamat, annál hatékonyabban emlékezünk a kapott információkra (Hooper-Greenhill 1994:145).

A pedagógusok két múzeumpedagógiai foglalkozáson vettek részt, így aktív résztvevőként ismerhették meg a múzeumi órák tartalmát, menetét és a tematikához kapcsolódó műalkotásokat. A kiállítótéri feladatokat ezúttal ők oldották meg, és különféle szemléltető eszközöket is megismerhettek (illatok, zenei részletek, idézetek). A bemutatott két foglalkozást kifejezetten középiskolás diákok számára dolgoztuk ki. A *Szépség története* elsősorban a történelem tantárgyhoz kapcsolódik, ennek során különböző korszakok kiemelkedő műalkotásain keresztül beszélünk olyan fogalmakról, mint a szépségideál, a divat, a testkép és a társadalmi környezet. Az *Új vizeken járok* című, középiskolás korosztály számára kidolgozott foglalkozás témája a magyar nyelv és irodalom tantervhez kapcsolódik. A múzeumi órán a 19. és a 20. századi magyar művészet különböző megjelenési formáihoz kapcsoljuk a kor irodalmának jelentősebb mozzanatait és alkotóit. A nagy festők és jelentős művészcsoporthoz, például Csontváry Kosztka Tivadar vagy a Nyolcak neve mellett szóba kerül a nyugatos szerzők írásainak világa is. Rövid, kiállítótéri feladatok (idézetek festményekhez párosítása vagy illatok és színek összekapcsolása) segítségével egyrészt a bátrabb, kötetlenebb befogadásra ösztönözzük a résztvevőket, másrészt érzékletesen mutatjuk be az olyan (a korszak festészetben és költészetben egyaránt létező) jelenségeket, mint például a szinesztézia. Bár a képzés egyes moduljai elsősorban a múzeum 19. századi állandó gyűjteményére épültek, fontosnak tartjuk felvillantani a kortárs reflexiókat, kapcsolódásokat is, legalább egy-egy műalkotás erejéig. A kiállítótéri foglalkozásaink végén a Jelenkori Gyűjtemény alkotásaival ismerkedtünk.

A kiállítótéri munkát műhelyfoglalkozás követte. A résztvevők képzőművész kollégánk facilitálásával egy absztrakt technikával ismerkedtek meg. A műhelymunkák során fontosnak tartjuk, hogy az alkotómunka valamilyen módon kapcsolódjon a kiállításban látottakhoz, illetve hogy résztvevők olyan anyagokkal dolgozhassanak, amelyekkel az iskolai vagy otthoni körülmények között ritkán találkozhatnak. A képzés résztvevői alapozott vásznat, temperát és akrilfestéket, valamint festőkést használtak. Amellett, hogy a tanárok ízelítőt kaptak a múzeumpedagógiai órákhoz kapcsolható műhelyes foglalkozásokból, a közös alkotás jó alkalom volt a kötetlen beszélgetésre, az informális visszajelzések begyűjtésére.

A képzés zárása

A részvételt követően a pedagógusok egy zárófeladat segítségével összegezték a képzésen megszerzett tudást és tapasztalatokat. A képzés kimeneti követelménye egy saját órán megvalósított és dokumentált feladat volt, amelyben egy-egy

tananyagrészt kötöttek össze a gyűjtemény műalkotásaival. A résztvevők óratervet készítettek, majd dokumentálták az óra megvalósulását, végül reflektáltak a feladatra. A képzés egyik résztvevőjének különösen ötletes és igényes projektje jó példa arra, hogy a tanárok hogyan tudták integrálni a képzés tudanyagát és tapasztalatait: a pedagógus több órán átívelő, csoportos projektmunkát tervezett meg. Az aktuális tananyaghoz, témához kapcsolódva kiállítást kellett létrehozni a diákoknak, ehhez képzőművészeti alkotásokat és saját tárgyakat használtak fel, majd az így létrejött szekciókat be is mutatták egymásnak. A csoportokban kijelöltek egy-egy kurátort, kiállításszervezőt, múzeumpedagógust, és kiállítási katalógust is készítettek egy sablon alapján. A pedagógus reflexiójában kiemelte, hogy a képzésen szerzett tapasztalatok, illetve az online elérhetővé tett kiállítások, műalkotások nagyban segítették az óra megtervezését.

Visszajelzések, értékelés

A tanártovábbképzés online és jelenléti moduljait fénykép-, valamint videofelvétel készítésével rögzítettük, az egyes alkalmakat rövid kérdőívek kitöltése zárta. A kérdések és válaszok a képzésnek mind az elméleti, mind a gyakorlati részét érintették (például időbeosztás, online vagy jelenléti forma előnyben részesítése, digitális kompetencia, feladatok megvalósíthatósága). A továbbképzés fejlesztését és értékelését a résztvevőkkel folytatott konstruktív beszélgetés is segítette. A válaszok egyértelműen azt jelezték, hogy hasonló tematikájú és felosztású, a digitális múzeum lehetőségeit is felhasználó, a középfokú oktatást támogató továbbképzésre szükség és igény van.

Összegzés

A Magyar Nemzeti Galériában megvalósult mindkét AMASS projekt (a diákoknak szóló múzeumpedagógiai foglalkozások és a tanártovábbképzés) jó lehetőséget teremtett a középiskolai tankönyveket is illusztráló 19. századi képzőművészeti alkotások eltérő szempontból való megismerésére és a tantervekbe való újraintegrálására; az oktatást támogató digitális múzeumi tartalmak sokrétű használatára és népszerűsítésére; valamint más muzeális intézmények által is adaptálható múzeumpedagógiai feladat- és módszergyűjtemény létrehozására.

A projekt az „Acting On The Margins: Arts As Social Sculpture” című nemzetközi Horizon2020 kutatás (H2020-Sc6-Transformations-2019) keretén belül valósult meg.

Felhasznált irodalom

A digitális oktatási segédanyagok elérhetőek a Magyar Nemzeti Galéria honlapján a <https://mng.hu/digitalis-muzeum/> linkre kattintva.

BÁNKI Zsolt – RUTTKAY Zsófia (2020): Digitális gyűjtemények oktatási hasznosítása. In: PACSIKA Márton (szerk.): *Digitális múzeumi tartalmak a köznevelés szolgálatában. Múzeumi iránytű* 24. Szentendre, Szabadtéri Néprajzi Múzeum - Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, 78-95. p. https://mokk.skanzen.hu/admin/data/file/20200320/muzeumi_iranytu_24_.pdf

HOOPER-GREENHILL Eilean (1994): *Museums and their visitors*. Routledge.

2. kép. Műhelymunka a képzés zárásaként. (Nagy Tamás felvétele, 2022.)

KÁRPÁTI Andrea (2009): Tanuláselméletek és múzeumi tanulás. In: VÁSÁRHELYI Tamás –, KÁRPÁTI Andrea (szerk.): *A múzeumi tanulás kézikönyve. Továbbképző tanfolyami jegyzet*. Magyar Természettudományi Múzeum – ELTE TTK Multimédiapedagógiai és Információtechnológiai Központ, 75-80. p.

KÁRPÁTI Andrea (2021): Művészetpedagógia a társadalom periferiájára sodródottakért: az AMASS kutatásról. In: *Vizuális kultúra*, 1(1), 41-44.p. http://vizualiskulturaujsag.hu/wp-content/uploads/2021/01/5_K%C3%A1rp%C3%A1ti%20Az%20AMASS%20kutat%C3%A1sr%C3%B3l_v2.pdf

KOLTAI Zsuzsa (2020): Múzeumpedagógia az online térben. In: *Tudásmenedzsment*, 21 (Különszám 1), 142–152. p. <https://journals.lib.pte.hu/index.php/tm/article/view/3463>

RUTTKAY Zsófia – BÉNYEI Judit (2021): A Digitális Múzeum 10 éve. In: *Tudásmenedzsment*, 22(2), 84–105. p. <https://journals.lib.pte.hu/index.php/tm/article/view/5002/4848>

Hogyan lett az ember?

Animációs mesefilm készítése alsó tagozaton

Teleki Kitti, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Fürkész Innovatív Általános Iskola
Domonkos Katalin, PhD: tanító, Fürkész Innovatív Általános Iskola, Budapest

Absztrakt

Írásunkban kísérletet teszünk egy általános iskolai projektünk művészeti nevelési és pedagógiai szempontú bemutatására. A projekt fókuszában egy animációs mesefilm tantermi keretek között zajló elkészítése áll. A tanulóknak lehetőségük nyílt arra, hogy megismerjék az animációs filmkészítés lépéseit, valamint annak gyakorlatát, miközben egy magyarországi nemzetiség múltjával, hagyományaival és jelenével ismerkedtek. A projektben alsó tagozatos – első, második és negyedik osztályos – tanulók vettek részt egyes csoportban, felépítése alapján három fő tematikus egységből és hét hangsúlyos tevékenységből épült fel.

(Projekt)hátér

Iskolánk sajátos eleme a tanév rendjébe heti rendszerességgel beépített projektpéntek. A projektciklusok általában hat hetesek, minden ciklushoz rendelünk egy fő területet, amin belül a különböző csoportok kiválasztják a saját témájukat, amire a tematikájuk épül. A csoportok sajátossága még, hogy ciklusonként változó összetételűek, életkor tekintetében is vegyesek, különböző évfolyamban tanuló diákok dolgoznak együtt egy-egy projekt során két pedagógus mentorálási tevékenysége alatt. A gyerekek, a csoportok általános tartalmi bemutatása után, maguk választanak témát. A projektciklust a Tudás Expó zárja, amikor minden csoport bemutatja a létrehozott produktumát, termékét. A projektciklusok kiemelt módszerei a kutatómunka és az expó, valamint a fenntarthatósági szempontok beemelése, de jelen tanulmányban ez kifejtve nem, csak említésképpen jelenik meg, a fókusz a vizuális nevelés és az animáció osztálytermi megjelenésén marad.

Jelen írásunkban egy véghez vitt projektet kívánunk bemutatni, melynek során első, második és harmadik osztályos tanulókkal dolgoztunk együtt. A projekt időtartama hat hét volt, ami hat pénteki napot jelent, a hetedik héten az expón mutattuk be a csoport termékét, azaz az animációs mesefilmet. A fő terület a „Kulturális különbségek” volt, a csoport témája pedig a „Hogyan lett az ember?” címet kapta. Már a fő terület véglegesítésekor biztosak voltunk abban, hogy most nem utazunk képzeletben messzi tájakra, hanem maradva hazánkban, a roma kultúrával kezdünk el az alkotás útján ismerkedni. A másik hangsúlyos tartalma projektünknek az volt, hogy a gyerekek maguk készítették vizuális produktumot, a mi esetünkben (1) kutatómunkával a roma kultúrát bemutató ismeretterjesztő eszközöket és (2) egy roma népmeséből közösen készített animációs mesét.

A kezdeti és a legnagyobb nehézséget a mese kiválasztása jelentette, olyat kerestünk, amibe a lehető legkevesebb magyar népmesei motívum szerepel, valamint a benne szereplő tárgyak vagy helyzetek összekapcsolhatóak a roma kultúrával kapcsolatos kutatómunkával, szemléltető-tájékoztató jellegű

produktumok készítésével. A választásunk végül egy kevésbé ismert, azonban már megfilmesített eredetmesére esett (Bársony és Daróczi, 2005), de arra nagy hangsúlyt fektettünk, hogy a gyerekek végig csak a szöveggel dolgozzanak, a mese vizuális megjelenítésével nem találkoztak.

A projekt fő egységei

A projektünknek három fő egysége volt: az előkészítő fázis, ezt követte, a hosszabb időt igénybe vevő szöveggel való tervezési munka, melynek során a szöveget képi információvá, képi nyelvvé formálták a gyerekek. Végül a mozgókép gyártási szakaszában létrejött a történet, a kép és hang egysége, valamint az expón, az iskola közössége előtt, levetítettük a mesét. A három fő szakasz tematikus egységei és fő tevékenységei a rendelkezésünkre álló projektidőszak alapján:

I. Előkészítés

1. alkalom: Ismerkedés, ráhangolódás
- II. Szövegből kép (tervezés)
 2. alkalom: Forgatókönyv készítése
 3. alkalom: Karaktertervezés
 4. alkalom: Helyszínek (hátér) tervezése
- III. Mozgásba hozva (gyártás)
 5. alkalom: A forgatás - mozgásba hozva
 6. alkalom: A hangok szerepe - hangalámondás, aláfestő zene, zörejek
 7. alkalom: Tudás Expó

I. Előkészítés

Első alkalom: Ismerkedés, ráhangolódás

Feladat:

- Bemutatkozásos játék
- Mi fog történni a 6 hét alatt?
- Mi az az animáció? Hol találkoztál már vele? (gondolattérkép)
- Mese meghallgatása, átbeszélése
- Hangulatrajzok/kiragadott pillanatképek készítése
- Munkák bemutatása, zárókör

Kulcsfogalmak: animáció, stop motion, gondolattérkép, történetmesélés, hangulatrajzok.

1. kép. Hangulatrajzok, pillanatképek a meséről

Fejlesztendő képességek: divergens gondolkodás, belső képalkotás, (vizuális) kommunikációs, modalitásváltás, rajzkészség, alkotóképesség, személyes és társas

Munkaforma/munkamódszer: csoportmunka, frontális munka, megbeszélés, egyéni munka

Eszköz/technika: Grafikai technikák: ceruza, színes ceruza, porpasztel

Első tevékenységünk egy játékos ismerkedős csoportindító játék volt, majd ezt követte a projektciklus céljának és feladatainak rövid bemutatása. Ezután a gyerekek animációval kapcsolatos előzetes ismereteinek felidézése, megismerése

következett gondolattérkép készítésével. Majd a mese felolvasása és az első benyomások megosztása után a diákok önálló munkában a történetből kiragadott hangulatrajzokat készítettek (1. kép). Az első benyomások meghallgatása után szóba kerültek a mesélő részéről a mesébe beemelt valóságelemek, úgy mint vályogvető gödör, ahol az emberhez való alapanyagot gyúrta meg az Isten, vagy a kemence, de ezekhez a tárgyakhoz a későbbiek során még visszatérünk.

II. Szövegből kép

Második alkalom: Kiscsoportok alakulása, meserészletek kiosztása, forgatókönyvvrajzolás

Feladat:

2. kép. Az egyéni forgatókönyvek

- Inspirálódás, mozizás, hogyan jön létre az animáció? Korábbi diákmunkák megtekintése
- Mese meghallgatása, felelevenítése
- Csapatalakulás és meserészletek (4 jelenet) kiosztása
- Egyéni képes forgatókönyvrajzolás post-itekre
- Munkák bemutatása

Kulcsfogalmak: digitális történetmesélés, modalitásváltás, redukció, forgatókönyv, cselekményábrázolás

Fejlesztendő képességek: belső képalkotás, (vizuális) kommunikációs, modalitásváltás, redukció, elemző, szintetizáló, személyes és társas

Munkaforma/munkamódszer: frontális munka, megbeszélés, egyéni munka, páros munka, csoportmunka

Eszköz/technika: Grafikai technikák: grafit ceruza, filctoll

A foglalkozás elején korábbi, diákok által készített animációs filmeket mutattunk be referenciaként, majd a választott mesét elevenítettük fel, és egységekre osztottuk azt (1. sz. melléklet). Ezt követően csoportokat hoztunk létre, akik között kiosztottuk a meserészleteket. Minden csapat a saját meserészletével dolgozott a továbbiakban. A mese szekvenciákra (helyszínekre, jelenetekre) bontása után egyelőre önálló munkában a gyerekek azt állították össze, hogy mi történik az adott szekvencián belül, azaz minden csoporttag létrehozta a maga

3. kép. Végző forgatókönyvek és karakterek

rajzolt forgatókönyvét (2. kép). Ehhez post-iteket használtuk, amire vázlatosan megrajzolták az egymást követő jeleneteket. A forgatókönyv mint egy képregény, segít a koncepció és az első ötletek vizualizálásában, és elősegíti a tervezés későbbi szakaszaiban a részletek kidolgozását is. A tervezés során, majd a gyártásnál is mint egy vizuális térkép funkcionál, ami segít a gyerekeknek átlátni a munkafolyamatot. A tervezésnek ezen a pontján a cselekményábrázolásra helyeztük a hangsúlyt, ahol a szöveg- és kép kapcsolatának illusztrálásával foglalkoztunk, érintve a filmkészítéshez szükséges plánozás alapjait.

Harmadik alkalom: Forgatókönyv véglegesítése, karakter-tervezés
Feladat:

- A kemma mint mágikus tárgy
- Közös forgatókönyv véglegesítése, ötletek mixelése
- Karaktertervezés
- Munkák bemutatása

Kulcsfogalmak: karakter, tervezés

Fejlesztendő képességek: divergens gondolkodás, belső kép-alkotás, (vizuális) kommunikációs, rajzkészség, alkotóképesség, személyes és társas

Munkaforma/munkamódszer: csoportmunka, frontális munka, megbeszélés, egyéni munka

4. kép. A forgatás

Eszköz/technika: Grafikai technikák: grafit és színes ceruza, filctoll. Plasztikai munka: színes gyurma.

Az első két foglalkozás után egyértelművé vált, hogy több időt kell szánnunk a gyerekek által kevésbé vagy egyáltalán nem ismert meseszimbólumokra. Az egyik ilyen a kemence volt, ami teljesen ismeretlen volt a gyerekek többsége számára. Így az első megbeszélés, megismerés után is vagy nehezen illesztették be a tárgyat a mese szövetébe, vagy az ábrázolással kapcsolatban voltak nehézségeik. Ezért a harmadik alkalom első órájában többféle kemencével (fazekas, sütéshez használt kemence) ismerkedtünk meg, majd mindenki elkészítette a maga mesebeli mágikus kemencéjét. Ez után a már kialakított csoportokban dolgoztak tovább a tanulók.

Az egyéni forgatókönyvek átbeszélése után, megkezdődött az „ötletmixelés”, ahol a csapatok közösen összefűzték a felvázolt jeleneteket, esetleg új ötletekkel egészítették ki a korábbi terveket. A forgatókönyv pontosítása és véglegesítése után a saját jelenetük szereplőinek megtervezése, elkészítése következett, ami azt jelentette, hogy mind a négy csoport létrehozta a karaktereiket a saját elképzelésük alapján. Így született meg a többféle ember- és istenábrázolás. Az animálható, filmben szereplő figurák kivitelezéséhez színes gyurmát használtak. A korábban készített hangulatrajzokból és vázlatokból kiindulva a gyerekek egyszerű, mozgatható formákra redukálták a karaktereiket, és elkészítettek minden egyéb olyan vizuális elemet is, amit a forgatókönyv alapján mozgatni terveztek a jelenetekben (3. kép).

Negyedik alkalom: Helyszínek, hátterek tervezése (háttértervezés, újrahasznosított anyaghasználat, fenntarthatóság) Feladat:

- Kutatómunka, ismeretterjesztő munka: roma zászló, himnusz, népviselet
- Zero waste életmód, hogyan előzhetjük meg a hulladék termelést?
- Forgatókönyv szerint a helyszínek megtervezése, kivitelezése
- Munkák bemutatása

Kulcsfogalmak: helyszín, látványterv, háttér, tervezés, poszter

Fejlesztendő képességek: divergens gondolkodás, belső képalkotás, (vizuális) kommunikációs, rajzkészség, alkotóképesség, személyes és társas, rendszerezés

Munkaforma/munkamódszer: csoportmunka, frontális munka, megbeszélés, önálló munka, gyűjtőmunka

Eszköz/technika: Grafikai technikák: grafit és színes ceruza, filctoll, porpasztell kréta.

A negyedik foglalkozás során két irányban folytattuk a munkát. Egyrészt a roma kultúráról és a zero waste életmódról kutatómunkával gyűjtött információkat rendezve ismeretterjesztő poszttereket készítettek a tanulók csoportmunkában. Másrészt a csoportokon belüli egyeztetések után és a saját meserészleteik forgatókönyve alapján elkészítették a szükséges helyszínek háttereit. A látványtervek színvilágának megalkotásához inspirációként bemutattunk néhány autentikus roma népviseletet és színhasználatot, majd az elkészült gyurma karakterek arányaihoz igazítva kevert grafikai eszközökkel (kréta, filc, ceruza) szabadon alkották meg a háttereket a filmhez.

III. Mozgásba hozva

Ötödik alkalom: Forgatás

Feladat:

- Forgatás
- Hagyományos roma ételek párosító és poszterkészítés.
- Hagyományos roma mesterségek párosító és poszterkészítés.
- Szöveg-, mesemondás gyakorlása.

Kulcsfogalmak: animáció, stop motion, poszter

Fejlesztendő képességek: divergens gondolkodás, belső képalkotás, (vizuális) kommunikációs, rajzkészség, alkotóképesség, személyes és társas, rendszerezés

Munkaforma/munkamódszer: csoportmunka, frontális munka, megbeszélés, önálló munka, gyűjtőmunka, forgószínpad

Eszköz/technika: digitális fényképezőgép, fényképezőgép állvány, laptop, stop motion

Ezen a projektnapon is több szintéren folyt a munka forgószínpadszerűen. A négy csoport más-más feladaton

dolgozott: amíg az első csapat forgatott (4. kép), a második a hagyományos roma ételekkel ismerkedett, a harmadik csapat a roma mesterségek megismerésébe ásta bele magát, a negyedik csapat pedig a mese szövegét tanulta. A forgatásnál a gyerekek képkockáról képkockára fotózták be az előre megtervezett jeleneteiket, valamint egy digitális szoftver segítette őket abban, hogy rögtön visszanezessék és ellenőrizhessék az elkészült mozgatásokat. A feladatok befejezése után, egy helyszínnel továbblépve új feladatot kaptak a csoportok. A foglalkozás végére mind a négy feladatot teljesítették a csapatok.

Hatodik alkalom: A hangok szerepe - hangalámondás, aláfestő zene

Feladat:

- A készítőik önarcképeinek elkészítése.
- Betűk alkotása a címhez.
- Meserészletek felmondása (voiceover).
- Zenék beemelése.

Kulcsfogalmak: animáció, voice-over

Fejlesztendő képességek: divergens gondolkodás, belső képalkotás, (vizuális) kommunikációs, rajzkészség, alkotóképesség, személyes és társas

Munkaforma/munkamódszer: csoportmunka, egyéni munka, megbeszélés, frontális munka

Eszköz/technika: Grafikai technikák: grafit és színes ceruza, filctoll, mobiltelefon, hangrögzítő app, laptop

Az utolsó projektalkalommal a gyerekek egyedi betűket hoztak létre, amivel a mese címét jelenítettük meg, majd önarcképet készítettek a nevükkel ellátva, amit a mese végén a készítőik bemutatására használtunk a stáblistánál. Közben egy-egy csoporttal az adott szekvencia hanganyagát vettük fel. Az elkészült sokszínű mozgóképes anyagok értelmezéséhez kulcsfontosságú szerepet játszott a hang alámondása, majd a megfelelő hangulatkeltő zene kiválasztása. Az utómunkálatok befejezésével; a kép és a hang szinkronizálásával lezáródott a munkafolyamat. A csapat által készített "Hogyan lett az ember" c. animációs filmet egy héttel később (5. kép) a Tudás Expón mutattuk be, amihez egy rövid magyarázó werk-film is készült.

5. kép. A teljes animációs mese elérhetősége

Irodalom

Bársony, J., Daróczi Á (2005). *Vrana mámi mesél. Roma népi ismeret az általános iskolák 1-4. osztálya számára.* Budapest. SuliNova. ISBN 963868200, 77. o.

Kárpáti, A. (szerk. 2019) *Vizuális kommunikáció az oktatásban. Módszertani kézikönyv.* Budapest. Eötvös Loránd Tudományegyetem. ISBN 978-963-489-131-4

1.sz. melléklet: Forгатókönyv

Ez még akkor történt, amikor a szent Jóisten megteremtette a földet, akkor is a hetedik napon.

Nagyon elégedett volt és gyönyörködve nézett körül, ragyogott a nap, zöldelltek a fák, virágok illatoztak mindenütt, boldog mosollyal nyugtázta: – Hát igen, minden a legnagyobb rendben, jól tettem, amit tettem!

Hanem mikor már délutánra járt az idő azon vette észre magát, nagyon egyedül van, nem akad senki, akivel szót válthatott volna. És hiába volt addig mindennel kibékülve, valami különös nyugtalanság vett rajta erőt. Olyan erős hiányérzet gyötörte, hogy már-már szinte fáj.

– Ez így nem mehet tovább! – mondta magának. És tudjátok mit csinált?

Fogta magát, felgyúrta a nadrág szárát és beállt a vályog gödörbe, ásni kezdett, jól megdolgozta ahogy csak kell, hogy formálható legyen, tett hozzá kis vizet, szórt bele pelyvát, még egy kis sót is ütött belé. Amikor már a sár engedte magát gyúrni, elkezdett belőle embert formálni, csinált kezet, lábat, fejet és a végén még eszet is tett belé. Amikor pedig mindennel készen volt, begyújtott a kemencébe, és azon mód gyorsan, betette az embert sülni.

Ott járkált, sürgölődött forgolódott a kemence előtt, aztán gondolt egyet, lenyitotta a kemence ajtaját, kivette az embert, homlokra csókolta, hogy az rögtön megéledt. Csak akkor nézte meg tüzetesebben. – Olyan fehéres maradt a kis bőre, a haja meg olyan sárgás.

– Az én teremtményem vagy, így hát te leszel a fehér ember. – mondta. És máris sokkalta jobban érezte magát, mert legalább volt kihez szóljon.

Hanem másnap ahogy felvirradt, megint csak ott találta magát a Jóisten a vályogvető gödörben, és már megint sárt dagasztott, hogy embert formázzon belőle. Nem felejtett az agyagba pelyvát, vizet, sót rakni. Ahogy kész volt a sár, megformázta az embert. Kezet, lábat, fejet, testet formált neki, és végül még eszet is tett belé. Berakta sülni a forró kemencébe.

Na és aztán tudjátok mit csinált? Hát leült a fehér ember mellé beszélgetni, mesélt, beszélt, mesélt, beszélt. – Majd gyorsan lekapta a kemence ajtaját, kikapta belőle az embert, életre csókolta, és aztán nézte, nézegette. – Az embernek fekete

lett a bőre, a nagy melegtől apró karikákban zsugorodott a haja. – Na, hát te leszel a fekete ember, és fiának fogadta őt is!

A harmadik napon nagy elszánással nekifogott megint. – Dudorászva, énekelve nekiállt készíteni a harmadik embert. Tett a sárba friss vizet, pelyvát, meghintette friss sóval is. Formázott neki kezet, lábat, fejet, testet, és persze még eszet is tett belé. Amikor mindez készen volt, berakta a forró kemencébe sülni. Jó érzésekkel telve dalra fakadt. Majd lenyitotta a kemence ajtaját, kivette, és életre csókolta harmadik embert is. Az ember bőre szép barnára sült, olyan volt, mint a friss cipó héja, a haja hullámos, a szeme fekete. – Na, fiam! Te leszel a cigányember! – mondta. A cigányok azért énekelnek, táncolnak máig is szívesen, mert a Jóisten is dalolva alkotta őket, és a jókedvét adta nekik ajándékba. Hát így történt, hogy a Jóisten megteremtette az embert, s mindjárt többfélét.

Lépcsőszeminárium a színfalak építése közben és a kulisszák mögül

Beszámoló a Lépcsőszeminárium első gyakoronoki programjáról

Tomcsányi Sára, egyetemi hallgató
Balogh Ábel, középiskolai tanár

Absztrakt

Írásunkban a Lépcsőszeminárium gyakoronokaiként azzal foglalkozunk, miként tudnak közművelődési intézmények nyitni a látogatóik felé. Elsősorban saját tapasztalatainkra támaszkodunk. A gyakoronoki programba mindketten a múzeumi intézményrendszeren kívülről kerültünk. Úgy vesszünk részt több múzeum közös programjának kialakításában, hogy mi magunk egyikhez sem tartozunk. Helyzetünkben egyszerre látjuk a látogató és a dolgozó szemével a dolgokat. Példánkon keresztül igyekszünk bemutatni, miként tudnak a múzeumok külső szereplőket bevonni, közösséget építeni, elkötelezett múzeumlátogatókat faragni. A szövegben röviden áttekintjük a múzeumok közösségépítési feladatait, bemutatjuk a Lépcsőszemináriumot és az ott folyó munkát, majd személyes tapasztalatainkkal, inspirációinkkal zárjuk az írást. Törekszünk rá, hogy rávilágítsunk, milyen lehetőségeket rejt magában a múzeumok számára akár egyetemi hallgatók, akár pedagógusok megszólítása.

Bevezető

A közművelődési intézmények számára a XXI. században talán az egyik legnagyobb kihívás, hogy miként tudnak közösséget építeni maguk köré. Ma már változtatni kell a hozzáálláson, mely a XIX. századi alapításkor jellemezte a múzeumokat. Akkor még elég volt kizárólag az elit igényeit kiszolgálva magaskultúrát közvetíteni. A gyűjtemények egyáltalán nem igyekeztek a látogatóik kedvében járni, sokkal inkább törekedtek a „nemzet temploma” szerep betöltésére. A látogató örülhetett, hogy beengedték megnézni, mit gyűjtött össze a múzeum. Ám ma ez már nem elég. A kulturális intézményeknek a szórakoztatóipar számtalan ágával kell versenyezniük a látogatókért. Bár a múzeumok nem törekszenek gazdasági vállalkozásként profitra, mégis szükségük van elkötelezett „rajongókra”. Egyrészt a jegybevétel is bevétel, amely segíti a múzeum túlélését. Másrészt, ha sok van múzeumba járó, a kultúra ügye iránt elkötelezett választópolgárból, akkor a különféle színezetű kormányzatok mindegyike igyekezni fog a kultúrára költeni, hogy a széles tömegeknek kedvében járjon. Mivel ezek az intézmények főleg állami dotációból élnek, túlélésük záloga, hogy sikeresek-e ebben. Márpedig a jelen világunkban, amikor a korábbi identitások átalakulnak, fellazulnak, és általános érzés az elidegenedettség, a közművelődési intézmények helyzetüknél fogva bírják a lehetőséget, hogy közösséget adjanak,¹ identitást építsenek emberek csoportjainak. A társadalmiasított intézmények növelik a lakosok jólét érzetét,

erősítik a helyi identitást, ezáltal pedig csökkenthetik az elvándorlást, magasabb lesz a település megtartó ereje.² Ezért óriási lehetőség minden egyes gyakoronoki program. Hisz lehet, hogy nem lesz múzeumi dolgozó azokból a hallgatókból vagy középiskolásokból, akik a múzeumokban gyakoronokoskodnak. Ugyanakkor egészen biztos, hogy közelebb tudnak kerülni a múzeumokhoz. Többé nem hűvös, idegen intézmények lesznek számukra. Minden bizonnyal szórakozás céljából is nagyobb arányban fogják választani őket. Párhuzamosan erősítheti őket a helyi identitásukban, a gazdaságilag kevésbé versenyképes régiók megtartóereje nőhet, ellen tudhatnak állni az „agyelszívásnak”.

Elmondható tehát, hogy a múzeumoknak nagyon fontos szerepe van a közösségek életében. Erősítheti a lokális tudatot, segíthet helyben hálózatokat kiépíteni.³ A múzeumpedagógia eszközeivel olyan hátrányokat is kompenzálhat, melyeket a közoktatás nem tud. Lehetőség van rá, hogy szociokulturális környezetük miatt az iskolai oktatásban lemaradó diákoknak biztosítson akár a tanuláshoz teret, akár sémákat, melyek az érvényesülést segíthetik.⁴

Ám mindezeket a feladatokat akkor tudja teljesíteni, ha közösségképző, életteli helyként tudja pozícionálni magát. Ezért is fontos minden egyes olyan alkalom, amikor külsősöket

- 1 szerk.: Dóri Éva (2019). *Közösségfejlesztési folyamatok mérés-értékelése*, Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, 26-27.
- 2 szerk.: Kuthy-Megyesi Judit, Ponyi László (2019). *Kulturális intézmények társadalmiasítási folyamatai Magyarországon*, Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, 6-7.
- 3 szerk.: Dóri Éva (2019). *Közösségfejlesztési folyamatok mérés-értékelése*, Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, 26. old.
- 4 Mlakár Zsófia (2018). Ajánlás múzeumpedagógiai programok tervezéséhez és megvalósításához a szociálisan és kulturálisan hátrányos helyzetű csoportok bevonására, *Múzeumi iránytű*, 16 85.

tud a múzeum a munkájába bevonni. Ilyenek például a gyakornoki programok.

Lépcsőszeminárium

A Lépcsőszemináriumnak nemcsak gyakornoki programként, de teljes eseménysorozatként is közösségépítés a célja. 2019-ben jött létre a programsorozat, amely elsősorban egyetemistáknak szól, résztvevői szakmai oldalról pedig budapesti, illetve Budapest környéki múzeumok vagy muzeális gyűjteménnyel rendelkező intézmények munkatársai. A program célja, hogy a résztvevő múzeumok gyűjteményeit közelebb vigye a hallgatósághoz, és ezáltal lebontsa azokat a fizikai konvenciókat és akadályokat, amelyeket alapesetben a múzeumi vitrinek vagy tárolók jelentenek. A program minden évben egy hívószó köré épül, és évről évre egyre több intézmény vesz benne részt. Ezek mindegyike először választ a gyűjteményéből egy tárgyat, amely valamilyen módon kapcsolódik a félév hívószavához, és eköré szervez egy alkalmat, amely az egyik lépcsőfoka lesz a féléven átívelő programsorozatnak. 2023-ban a *részvétel* és a *hozzáférhetőség* ez a fogalom, de az előző években volt már például a *változás*, a *fenntarthatóság* és a *megőrzés* is. A különböző intézmények más és más tárgyakon és értelmezési paradigmákon keresztül közelítenek az adott központi fogalomhoz, mellyel nemcsak mozdíthatatlannak tűnő gyűjteményi tárgyak és művek kapnak új megvilágítást, de a különböző profilú és gyűjteményű múzeumok között is párbeszéd alakul ki.

Az idei őszi Lépcsőszemináriumban hét intézmény vesz részt: a Petőfi Irodalmi Múzeum, a Ludwig Múzeum, a Kassák Múzeum, a Gödöllői Királyi Kastély, a Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum, a Magyar Tudományos Akadémia Művészeti Gyűjteménye és a Walter Rózsi-villa. A közönség számára szeptembertől lesznek látogathatóak a programok, gyakornokként ezek előkészítésének menetében vehettünk részt és kitalálásuk mikéntjébe nyerhettünk betekintést.

A gyakornoki félév során zajló munka

A gyakornoki program felépítése egy Jane Austen könyvbeli vendégeskedés-sorozathoz hasonlított – legalábbis abban az értelemben, hogy a félév során végiglátogattuk a programban résztvevő összes múzeumot, ahol mindegyikben vendégül láttak minket az adott múzeumi kollégák, majd felvázolták az idei Lépcsőszemináriumhoz való múzeumszintű kapcsolódásukról alkotott elképzeléseiket. Erre mindenki reflektálhatott, további ötleteket fűzhetett hozzá, majd megnézhattuk az éppen aktuális kiállításokat, miközben minden alkalommal találkozhattunk a többi intézmény munkatársaival is. A látogatások sokszínűek voltak, mivel már maguk a helyszínek is széles skálán mozognak; a Műszaki Tanulmánytár polcrendszerű elrendezésétől a Gödöllői Királyi Kastély díszes termein át a Ludwig Múzeum modern épületéig sokféle helyszínt járhattunk be a programban résztvevő gyakornokokkal és múzeumi munkatársakkal együtt.

Gyakornokként a feladatunk elsősorban egyetemi hallgatóként a múzeumokhoz, illetve muzeális intézményekhez való viszony vizsgálása volt, melyet a látogatásokról írt reflexiókban gondolhattunk át és fejthettünk ki részletesebben. Mindegyik

gyakornok más és más karról és intézményből érkezett, más időszakában tartunk az egyetemi pályafutásunknak, így mindannyian különböző nézőpontból közelítettünk az alkalmakhoz, a kiválasztott tárgyakhoz és intézményekhez. A gyakornoki programot a PIM részéről Sóki Diána, valamint a Ludwig Múzeumból Nagy Barbara fogta össze, akikkel egy-egy látogatás után videóhívásban is megbeszéltük a tapasztalatokat, illetve a reflexiókban megfogalmazottakat. Először a saját, zsigeri és tanult szemléletünkől kiindulva kellett ezeket megírni, majd egy, Sóki Diána által felvázolt szempontrendszer bizonyult segítségnek. Ez többek között fókuszba helyezte a különböző épületrészek térbeli lehetőségeit és jövőbeli, esetleges Lépcsőszemináriumos programhelyszíneként való szemügyre vételét; a tárgyak témába illeszkedésének vizsgálatát, és a téma aktualitását. A szubjektív viszonyulásnak is helyet engedett, ugyanis a tanulmányainkba való beillesztés lehetőségét, a módszertani tanulságokat és az egyetemekkel, karokkal, tanszékekkel való lehetséges kapcsolódási pontokat is kifejezhetjük. Emellett a látogatásokat dokumentáltuk fényképek formájában is, illetve a végső feladat és a félév produktuma a Lépcsőszeminárium általunk felvázolt honlaptervének létrehozása.

Személyes élmények

Sári:

Sokat járok művészettel foglalkozó programokra, így a gyakornoki program egésze olyan volt, mint belesni egy próbafolyamatba és látni, hogy hogyan áll össze az a program, amelyet alapvetően a másik oldalról szoktam szemlélni. Esztétika-magyar alapszakon tanulok a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen, ahol már több lehetőségem volt órai keretek között múzeumokba látogatni és kiállítást nézni, tárlatvezetésen részt venni. Viszont a művészettel alapvetően elméleti szinten foglalkozó hallgatóként számomra egyfajta ablakot jelentett a Lépcsőszeminárium gyakornoki programja, ugyanis ha már hozzáférhetőségről beszélünk, akkor a művészeti világ sokszor beláthatatlannak tűnik és kevés lehetőség nyílik arra, hogy már a pályán gyakorlottan mozgó szakemberek munkájába ilyen szinten beleláthasson egy pályakezdő. Ez amelle, hogy reményt adó is, hiszen ad egyfajta valóságalternatívát a későbbi elhelyezkedés szempontjából, különlegesen inspiráló – másképpen, mint amit alapvetően egy múzeumi programra elmenve korábban tapasztalhattam. Ugyanis a másik oldaláról, a kulisszák mögül és azokat megépítve szemlélhetünk egy éppen születőben lévő művészeti programot, amely nagyrészt velünk egyidős látogatóknak szól majd. Mikor megfogalmaztam magamnak, hogy művészettel szeretnék foglalkozni, az egyik legelső dolog és cél, ami felmerült bennem, az a nyitás volt az egyetem bölcsészkarán és a kulturális szcénában forgolódók körein túlra, és valahogy megmutatni egy minél szélesebb közönségnek, hogy mennyi örömet ad(hat) a művészet. Úgy érzem, hogy a Lépcsőszeminárium egy olyan program tud lenni, ami hasonlóan gondolkodik erről a „küldetésről”.

Ábel:

Nem vagyok „klasszikus” egyetemi hallgató. Jelenleg gimnázium tanárként dolgozom, és munkám mellett végzem az ELTE PPK-n a múzeumpedagógiai szaktanácsadói

szakirányú továbbképzést. A Lépcsőszeminárium csapatába úgy keveredtem, hogy a képzésen is kiküldték az ímélt róla, lehet jelentkezni gyakornoknak. A motivációm kettős volt. Egyrészt szerettem volna minél több embert megismerni a múzeumi dolgozók közül. Másrészt lehetőséget láttam, hogy minél több gyakorlatot lássak a múzeumi foglalkozásokból. Magára a múzeumpedagógiai képzésre is részben azért jelentkeztem, mert a mindennapi pedagógiai munkám felfrissítését várom tőle. Úgy gondolom, a hagyományos, ismeretközpontú oktatás felett eljárt az idő, a régi módszerek csupán a társadalmi különbségek mélyítésére jók. Olyan gimnáziumban dolgozom, mely lakótelepek között van, a diákjaink is főként a környékről származnak, alsó-középosztálybeli szülők gyermekei. Az iskola felvállalt célja, hogy a családi háttérindexben prognosztizált⁵ eredményeket igyekezzünk túlszárnyalni. Segítsünk a tanulóknak esélyhez jutni. Meggyőződésem, hogy erre akkor van lehetőségünk, ha nem kizárólag a hozott műveltségre építők, hagyományos tanárszerepen alapuló, a logikai és a verbális intelligenciát előnyben részesítő nevelési módszereket alkalmazzuk. Hisz ebben pont azok a tanulók teljesítenek rosszul, akiknek nincs jó háttérük, akiknek a legnagyobb szüksége lenne rá, hogy az iskola kompenzálja az otthoni hiányosságait.⁶

Ráadásul, ha szeretnénk, hogy az iskola olyan felnőtteket neveljen, akik a közösségük aktív állampolgárai, a közös ügyek alakítói, elengedhetetlen, hogy önállóságra, a helyzet alakítására neveljen. Márpedig a társadalmi osztályok átjárhatatlansága mellett ez a másik, talán még az elsónél is nagyobb probléma. Amíg a tanuló passzív, sehol nem tudja megtanulni, milyen a közéletben részt venni, hisz otthonról csak a felsőbb osztályok gyerekei hozzák a szükséges tudást, viselkedési mintát. Ha a kiemelkedés problémáját meg is oldanánk, az megint nem oldaná meg a többség problémáit. Nem lehet mindenkiből jólmenő közigazdász vagy ügyvéd. Az iskola felelőssége abban is áll, hogy olyan embereket neveljen, akik képesek kellemes életet teremteni helyben, a közösségükben.

Utat mutathatna ebben a tanároknak a múzeumi nevelés. A múzeumpedagógia gyökerei a reformpedagógiákba nyúlnak. Múzeumokban nem a lexikális ismeretszerzésen van a hangsúly, sokkal inkább az élményeken. A foglalkozáson a résztvevők aktivizálása fontos, akár a szituációkat is maguk alakíthatják.⁷ Tanulási folyamatban vesznek részt, melynek során nem kizárólag passzív befogadók, cselekvőkké válnak. Úgy vélem, hasznos volna a pedagógusoknak, ha minél többen vehetnének részt valamiféle együttműködési kereten belül múzeumokkal közös pedagógiai programokon. Segíthetné a szemléletváltást, formálhatná a pedagógiai gondolkodást. Párhuzamosan, ha ezek továbbképzések lehetnének, biztosan nagyobb érdeklődést, jobb megítélést nyernének a pedagógusok körében, mint sok, jelenleg futó, a tanárokat is tanulóként passzív befogadóvá silányító program.

Nem beszéltünk az oktatás helyzetéről. Természetesen ahhoz, hogy a fentiekből lehessen bármi hasznos, az egész iskolai nevelés rendszerét érintő strukturális változásokra lenne szükség. Hogy ezeket bőven kifejthessük nem elegendők ennek a tanulmánynak a szűk keretei, így csak utalni tudunk rá. Nagy a baj az oktatásban, abban alighanem mindenki egyetért, hogy mélyreható változásokra volna szükség.

Összefoglalás

A gyakornoki munka során pozitív tapasztalatnak bizonyult, hogy a múzeumok fontosnak tartják nemcsak a már pályán mozgó fiatal generációk munkájának segítségét, hanem az egyetemi hallgató gyakornokok ötleteit is nyitottan fogadták. Példát jelent, hogy lehet művészet iránt érdeklődő fiataloknak utat mutatni, akik nehézkesnek érezhetik az egyetem utáni elhelyezkedést. Nagyon nyitott és kreatív közeggel találkozhattunk, öröm volt látni, ahogy egymást inspirálják a résztvevők. Így a Lépcsőszeminárium által nemcsak fokként avatódhatunk be mind gyakornokként, mind szeptembertől majd látogatóként különböző múzeumok gyűjteményi darabjainak történetébe, hanem egyúttal egy kapaszkodót jelentő korlátot is kaphatunk, amely támaszként szolgál a művészeti szcéna iránt érdeklődő pályakezdőknek. Párhuzamosan egy rokon szakma, a pedagógus képviselőjeként is rengeteg inspiráló gyakorlattal, példával lehetett találkozni. Minket már sikerült bevonnia az intézményeknek, remélhetőleg a programokkal további hallgatókat is sikerül majd megszólítani.

5 Családi háttérindexnek nevezzük a kompetencia méréseken a tanuló szociális és kulturális háttére alapján várható eredményt. A magyar iskolarendszer legnagyobb problémái között van, hogy ettől alig térnek el felfelé eredményeikben az iskolák.

6 Molnár József (2018). Alacsony iskolai végzettségű és szakképzetlen csoportok múzeumi elérésének lehetőségei, *Múzeumi iránytű*, 16 25.

7 uo. 24.

VIZUÁLIS KULTÚRA

Megjelenik évente 5 alkalommal
(január, március, május, szeptember, november)

Főszerkesztő: Kárpáti Andrea

Szerkesztő bizottság / rovatvezetők:

Biró Ildikó,
Eplényi Anna,
Fabulya Zoltánné,
Gaul Emil,
Klima Gábor,
Kiss Virág,
Mészáros Zsuzska,
Nagy Imre,
Póczos Valéria,
Simon Tünde,
Somody Beáta,
Somogyi-Rohonczy Zsófia,
Tóth Tibor

Olvasószerkesztő:

Kele-Szabó Ágnes

Tördelőszerkesztő:

Biró Ildikó

Web design:

Rétvári Márton

Kiadó:

Magyar Rajztanárok Országos Egyesülete

Cím:

1114 Budapest, Villányi út 27.

Szerkesztőségi e-mail:

vizualiskultura.ujsag@gmail.com

Terjesztési forma:

online

Honlap:

<http://vizualiskultura.ujsag.hu/>

ISSN:

ISSN 2732-2971

A honlap a WordPress blogmotort használja.